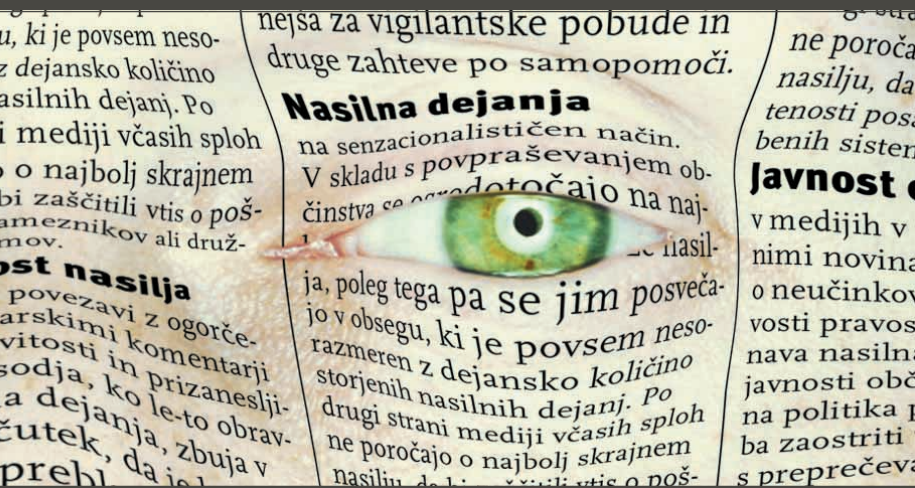

MEDIJI IN NASILJE

Obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji

DOSLEJ IZŠLO V ZBIRKI MEDIAWATCH

MARJETA DOUPONA HORVAT,
JEF VERSCHUEREN, IGOR Ž. ŽAGAR
Retorika begunske politike v Sloveniji

BREDA LUTHAR
Politika teletabloidov

DARREN PURCELL
Slovenska država na internetu

TONČI A. KUZMANIČ
Bitja s pol strešice

KARMEN ERJAVEC, SANDRA B. HRVATIN,
BARBARA KELBL
Mi o Romih

MATEVŽ KRIVIC, SIMONA ZATLER
Svoboda tiska in pravice posameznika

BREDA LUTHAR, TONČI A. KUZMANIČ,
SREČO DRAGOŠ, MITJA VELIKONJA,
SANDRA B. HRVATIN, LENART J. KUČIČ
Mit o zmagi levice

SANDRA B. HRVATIN, MARKO MILOSAVLJEVIČ
Medijska politika v Sloveniji v devetdesetih

SANDRA B. HRVATIN
Državni ali javni servis

GOJKO BERVAR
Svoboda neodgovornosti

MAJDA HRŽENJAK, KSENIJA H. VIDMAR, ZALKA DRGLIN,
VALERIJA VENDRAMIN, JERCA LEGAN, URŠA SKUMAVC
Njena (re)kreacija

MIROVNI INŠTITUT
METELKOVA 6
SI-1000 LJUBLJANA
E: INFO@MIROVNI-INSTITUT.SI
WWW.MIROVNI-INSTITUT.SI

izdajatelj: MIROVNI INŠTITUT
zbirka: MEDIAWATCH <[HTTP://MEDIAWATCH.LJUDMILA.ORG](http://mediawatch.ljudmila.org)>
urednica: BRANKICA PETKOVIĆ

MEDIJI IN NASILJE
Obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji

avtor: DRAGAN PETROVEC
lektor: JAKA ŽURAJ
design: ID STUDIO
tipografija: GOUDY & GOUDY SANS, ITC
papir: notranje strani MUNKEN PRINT 90g vol. 1,5, ovitek TOCATA MAT 200g
organizacija tiska: BOŽNAR & PARTNER

© 2003 MIROVNI INŠTITUT

Izid knjige je omogočil Open Society Institute.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.774:179.8
179.8:659.3(497.4)

PETROVEC, Dragan
Mediji in nasilje : obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji / Dragan Petrovec. -
Ljubljana : Mirovni inštitut, 2003. - (Zbirka Mediawatch)

Vsebuje tudi angl. prevod, tiskan v obratni smeri: Violence in the media : the
extent and the influence of violence in the media in Slovenia / [translation Olga
Vuković]

ISBN 961-6455-08-7

1. Petrovec, Dragan: Violence in the media
123098624

MEDIJI IN NASILJE

Obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji

DRAGAN PETROVEC, *Inštitut za kriminologijo*
pri Pravni fakulteti v Ljubljani
e: dragan.petrovec@pf.uni-lj.si

VSEBINA

- POVZETEK 7
1. UVOD 8
  2. POROČANJE O NASILJU IN ODZIVI NANJ 10
    - 2.1. NEKATERE RAZISKAVE
O NASILJU V MEDIJIH 10
    - 2.2. NEKAJ PRIMEROV
IZ ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE 19
    - 2.3. PRIMERI (RAZLIČNEGA) POROČANJA
V SLOVENSKEM TISKU O KAZNIVIH DEJANJIH
ZOPER SPOLNO INTEGRITETO 20
    - 2.4. NEKAJ ODZIVOV SLOVENSKE BRALCEV
NA NASILNA KAZNIVA DEJANJA 28
    - 2.5. DOKUMENTARNI POSNETKI
NASILJA IN GROZE – REALITY TV 34
  3. INTERNET 36
  4. NOVINARSKI KODEKS IN NASILJE V MEDIJIH 38
    - 4.1. NOVINARSKA KODEKSA
IZ LET 1991 IN 2002 38
    - 4.2. POKLICNA MERILA IN NAČELA
NOVINARSKÉ ETIKE V PROGRAMIH
RTV SLOVENIJA 41
  5. MEDIJSKI VARUH 44
  6. MEDIJI KOT AVTORITETA 46
  7. PRIMERJAVA DELEŽEV NASILJA V OSREDNJIH
POROČILIH POP TV IN TV SLO 1 49
    - 7.1. METODOLOGIJA 49
    - 7.2. REZULTATI 50
  8. DELEŽ NASILJA V *Slovenskih novicah* 53
    - 8.1. METODOLOGIJA 53
    - 8.2. REZULTATI 53

8.3. NASLOVNICE *Slovenskih novic* 60

8.4. PRIMERJAVA DELEŽEV NASILJA V *Slovenskih novicah*, *Delu* IN *Dnevniku* 68

9. SKLEP 69

VIRI 72

POVZETEK

Mediji poročajo o kriminaliteti na senzacionalističen način. V skladu s povpraševanjem občinstva se osredotočajo na najbolj spektakularne izraze nasilja, poleg tega pa se jim posvečajo v obsegu, ki je povsem nesorazmeren z dejansko količino storjenih nasilnih dejanj. Po drugi strani mediji včasih sploh ne poročajo o najbolj skrajnem nasilju, da bi ohranili vtis o poštenosti posameznikov ali družbenih sistemov.

Čezmerna količina nasilja v medijih v povezavi z ogorčenimi novinarskimi komentarji o neučinkovitosti in prizanesljivosti pravosodja, ko le-to obravnava nasilna dejanja, zbuja v javnosti občutek, da je kaznovalna politika preblaga in da je treba zaostri vse, kar je povezano s preprečevanjem kaznivih dejanj. Ker se javnost počuti ogroženo in ker ima vtis, da je sistem odpovedal, postane dovzetnejša za vigi-lantske pobude in druge zahteve po samopomoči.

V luči teh ugotovitev raziskuje študija poročanje o nasilju v slovenskih tiskanih medijih in v programih televizijskih postaj. Rezultati so med drugim pokazali, da *POP TV* predvaja znatno večji delež nasilnih vsebin in vsebin, ki predstavljajo nesreče, kot *TV SLO 1*, in to kaže očitno razliko v uredniški politiki. V *Slovenskih novicah*, najbolje prodajanem slovenskem dnevniku, znašajo prispevki z nasilno vsebino 19-odstoten delež celotne vsebine. Če ne upoštevamo prilog, ki so skoraj v vseh primerih nevtralnno ali tematsko nenasilno opredeljene, znaša nasilna vsebina v *Slovenskih novicah* celo 29 odstotkov celotne vsebine. Na naslovnica *Slovenskih novic* pa tvori nasilje kar 66,7 odstotka celotne vsebine. Za primerjavo rabita podatka, da je nasilne vsebine v *Dnevniku* 8,6 odstotka, v *Delu* pa zgolj 3,1 odstotka.

Kljub temu da je raziskava v slovenskih medijih zasledila obilico nasilja, avtor misli, da se ne bi bilo smiselno zatekati k cenzuri, ker da je v današnjem svetu, ki je prepreden z najrazličnejšimi elektronskimi sistemi in mrežami, nemogoče omejevati dostop do informacij. Treba je ustvarjati kulturo, v okviru katere bo medijsko občinstvo znalo razlikovati med dobrim in slabim. Avtor se zaveda, da bo tak proces izjemno težaven, saj mu stojijo na poti tako voajersko zanimanje občinstva za nasilno vsebino kot ekonomski interesi ponudnikov take vsebine.

Na koncu avtor ponudi delno rešitev, in sicer uvedbo strokovnih teles v televizijskih in časopisnih hišah, ki bi se ukvarjala s predstavljanjem nasilja v medijih.

1. UVOD

Svet je videti poln nasilja. Informacije o kriminalu nam prinašajo mediji vseh vrst – časopisi, televizija in v zadnjem času internet. A tudi sredstva javnega obveščanja se vedejo v skladu s tržnimi zakonitostmi. Pisanje o kriminalu privlači bralce. Zato se pogosto dogaja, da kriminalitete še zdaleč ni toliko, kolikor besed in slikovnega gradiva ji je posvečenih. Graef piše, da lahko v nekaterih časopisih zavzema delež poročanja o specifičnem nasilju tudi 50 odstotkov, medtem ko je dejanska struktura nasilja le 6 odstotkov (Graef, 1992). Tako postaja jasno, da je svet v resnici prepleten z nasiljem, da pa mediji prinašajo le del tega, tistega najbolj spektakularnega, ki se najuspešneje trži. Ta senzacionalistični prijem pri obravnavanju kriminalitete je vzrok, da se v naši predstavi izoblikuje podoba, da je nasilja desetkrat več, kakor ga je po statističnih podatkih.

Enako res je, da se dogaja skrajno nasilje, o katerem mediji ne poročajo kaj prida, včasih ga tudi načrtno zamolče, da se ohranijo miti in legende o poštenosti posameznikov ali družbenih sistemov.

Noam Chomsky je analiziral besedila časopisnih člankov in ugotovil, kako se mediji izogibajo pisanju o tistem, o čemer bi morali pisati, da bi ljudje vedeli, kaj se v resnici dogaja¹.

Časopisi pa ne prinašajo zgolj novic o nasilju. Pogosto objavljajo tudi novinarske komentarje o reakcijah pravosodnega sistema na nasilje. Tako je mogoče včasih brati naravnost zgrožene zapise o malomarnosti preiskovalnih sodnikov, ki obdolžencev ne spravijo v pripor, in o nerazumljivi prizanesljivosti sodišč, ki izrekajo za huda kazniva dejanja nizke, včasih celo pogojne kazni.

Tako pisanje zbuja v javnosti občutek, da je kaznovalna politika preblaga in da bi bilo treba zaostri vse, kar je povezano s preprečevanjem kaznivih dejanj. Policija bi morala imeti več pristojnosti, obdolženci in obsojenci pa bistveno manj pravic in ugodnosti.

V državljanih nastaja pri takem pisanju, ki zbuja občutke ogroženosti, pogosto želja po samopomoči. Ker pravosodni sistem očitno odpoveduje, nastajajo vigilantske pobude in v Ljubljani smo pred leti lahko videli tudi zemetke »vaških straž«.

¹ Kanadska dokumentarna oddaja o Noamu Chomskem, ki jo je predvajala TV SLO 1 dne 1. 8. 2001, je primeroma pokazala, kako so mediji prikrojevali resnico o Vzhodnem Timorju, kjer so se dogajali eni najbolj grozljivih zločinov zadnjih desetletij.

Če se zdi, da v kakšnem trenutku zmanjka domačega kriminala, mediji z lahkoto posežejo po novicah o zločinih na tujem. Ti so pogosto okrutnejši od domačih, zato je nezogiben strah, ki ga preberemo med vrsticami – stvar časa je, kdaj se bo to zgodilo na Slovenskem.

Morda utegne strokovno bolj podkovani bralec v tej knjigi pogrešati teorije o vplivu nasilja v medijih na gledalca oziroma bralca. O tem je veliko del. Eno novejših je Potterjevo *O nasilju v medijih* (Potter, 1999). Avtor navaja številne teorije, ki poskušajo razložiti vpliv medijev in njihovih sporočil na nastajanje vedenjskih vzorcev pri gledalcu. Med njimi omenja biološke, ekološke, kognitivne in interakcionistične. (ibid: 21–24) Vendar vse privedejo do nespornega sklepa, da tovrstno nasilje učinkuje na prejemnika. Med vplivi so zlasti očitni trije:

- a) gledalec privzame agresivne vedenjske vzorce oziroma se nauči tovrstnega reagiranja;
- b) pogosto srečevanje z nasiljem v medijih zmanjša gledalčevo občutljivost za nasilje;
- c) marsikaterega gledalca postane strah. (ibid: 25)

Številne raziskave, ki jih navaja Potter, dokazujejo neposredni vpliv medijskega nasilja na povečanje dejanskega nasilja v družbenem okolju. Ko so na kakšno območje vdrli televizijski programi z izrazito nasilno vsebino, je bilo mogoče v razmeroma kratkem času opaziti povečani obseg resničnega nasilja v istem prostoru. (ibid: 41)

Zato se knjiga ne ukvarja s teorijami o vplivu nasilja v medijih na resnično nasilje, ampak z razlogom šteje to povezavo za dokazano, raziskave, ki jih omenja, pa podaja le v ilustracijo dejstev. Pomembneje se zdi predstaviti način pisanja o kriminalu in odzive bralcev nanj. To dokazuje, da način pisanja o nasilju zbuja še veliko bolj nasilne odzive javnosti.

2. POROČANJE O NASILJU IN ODZIVI NANJ

2.1. NEKATERE RAZISKAVE O NASILJU V MEDIJIH

Novinarska raziskava (K. Holland, CNN; <<http://www.cnn.com>>), objavljena maja 1999, je postregla s temile ugotovitvami. Večina Američanov je prepričanih, da bi morala država več storiti za omejevanje nasilja v televizijskih oddajah, filmih, glasbi, na internetu in v video igricah. Od tega se zdi najpomembnejše, da bi vlada uredila objavlanje na internetu. Za cenzuro medmrežja se je izreklo kar 65 odstotkov vprašanih.

Avstralski inštitut za kriminologijo je objavil študijo Melanie Brown o nasilju v medijih (Brown, 1996). Študija navaja tele pogloblitve ugotovitve:

1. gledanje nasilja je povezano z naraščanjem agresivnosti, z zmanjševanjem občutljivosti za nasilje in z naraščanjem strahu pred kriminaliteto;
2. nasilje v javnih medijih utegne vplivati na nasilna kazniva dejanja, vendar to nasilje ni edini razlog; obstaja vrsta vplivov na nasilno vedenje;
3. nekateri ljudje utegnejo posnemati nasilno vedenje, ki ga vidijo na televiziji ali na videu;
4. razmerje med opazovanjem nasilnih prizorov in nasilnim vedenjem je dvosmerno: agresivni ljudje pogosteje gledajo nasilne prizore in ljudje, ki opazujejo nasilne prizore, so pogosteje nasilnega vedenja;
5. za učinkovanje nasilnih prizorov so najbolj dovzetni otroci, za njimi pa mlajši polnoletniki; moški so nekoliko dovzetnejši za vplive nasilnih prizorov kot ženske;
6. kljub morebitnemu vplivu nasilja v javnih medijih na nasilje v družbi ni povsem jasno, ali je ta vpliv zelo pomemben v primerjavi z drugimi morebitnimi vplivi, kot so na primer družinske razmere, nasilje in zlorabe v družinskem krogu, vpliv staršev, revščina, vzgoja, rasizem, kulturna dezintegracija ali jemanje drog.

Nekateri opozarjajo na pomembne razlike v obsegu kriminalitete, čeprav so gledalci podobno obremenjeni z nasilno vsebino. Freedman pravi, da gledajo otroci v Kanadi in v Združenih državah Amerike tako rekoč isti program. Vendar sta število umorov v Kanadi in obseg nasilnih kaznivih

dejanj na splošno veliko manjša kot v Ameriki. Otroci na Japonskem pa gledajo verjetno najbolj grozljivo vsebino, čeprav večinoma animacije, število nasilnih kaznivih dejanj pa je skorajda zanemarljivo (Freedman, 1994: 854).

Poleg splošnega strahu pred naraščanjem nasilja zaradi nasilja polnih sporočil nastaja tudi strah pred naraščanjem samomorilnosti. Nekatere študije so pokazale, da se je število samomorov povečalo zlasti potem, ko je bilo objavljeno natančno poročilo o samomoru, ki je vsebovalo tudi načini izvršitve. Nekateri ugotavljajo podobnosti med množičnim umorom leta 1987 v Hungerfordu v Angliji in masakrom v avstralskem mestu Clifton Hill. Med obema tragičnima dogodkoma je preteklo prav malo časa, le deset dni.

Upošteva je prav mogoči vpliv nasilnih prizorov na posameznike v družbi, a zavedajoč se, da na različne ljudi nasilje različno vpliva, se politika, ki bi hotela delovati omejevalno na nasilno vsebino, srečuje z dvema izzivoma. Prvi je ozaveščanje gledalcev o vplivih nasilja, drugi pa je izogibanje mehanizmom, ki bi lahko sprožili nezaželeno vedenje pri dovetnejših gledalcih.

Cenzura praviloma ni ustrezna rešitev. Dejstvo je namreč, da ima javnost pravico do informacij. Poleg tega ustvarja fenomen »prepovedanega sadu«, ki postaja zato še bolj vabljen, hkrati pa razmere za nastanek črnega trga. Avstralski sistem pozna tako imenovano svetovanje in klasifikacijo, ki obvešča gledalce o naravi predvajanega programa. Televizijske hiše pa bi morale skrbeti za uravnoveženost programa.

Leta 1993 je bil sestavljen predlog zakona, ki bi v Združenih državah Amerike omejil nasilne vsebine na televiziji in v radijskih programih (*Television and Radio Program Violence Reduction Act*). Predlagatelji so ugotovili, da prinašajo televizijski in radijski programi vse več nasilja v ameriške domove. Več kot 25 odstotkov tako imenovanega programa *prime time* vsebuje zelo nasilna sporočila. Ameriško pediatrično združenje ugotavlja, da se je v 80. letih obseg nasilja v najbolj gledanem času trikrat povečal. Še posebno nasilne so postale oddaje za otroke. Študija Pensilvanijske univerze je ugotovila, da vsebujejo otroške oddaje več kot trideset nasilnih dejanj na uro (<<http://www.duke.edu> - s.2>).

Nadalje so predlagatelji na podlagi statističnih merjenj ugotovili, da vidi povprečni otrok pred koncem osnovne šole na televiziji 8000 umorov in 100.000 nasilnih dejanj. Ob sklicevanju na razna strokovna združenja, medicinska,

pravosodna, psihiatrična in pediatrična, ki so vsa ugotavljala škodljivi vpliv televizijskega nasilja na vedenje otrok, so predlagali omejitve škodljivega vpliva televizijskih in radijskih programov z nasilno vsebino, pri čemer pa so se zavedali pravice do svobodnega izražanja, ki bi jo morali ohraniti.

V opisanem primeru je predstavljeno skorajda nemogoče uravnoteženje med – Američanom tako rekoč sveto – pravico do svobodnega izražanja, opredeljeno v prvem amandmaju, in (najbrž nujno) cenzuro očitno škodljive vsebine.

Leta 1995 je bila vložena pobuda za ureditev nasilja na televiziji (*Violence on Television Initiative*). Tudi tukaj so predlagatelji postregli s podobnimi statističnimi podatki, po katerih vidi povprečni mladostnik do 18. leta 200.000 nasilnih dejanj in 40.000 umorov. Pobudniki iniciative so se dogovorili s tremi ameriškimi ustanovami, ki porabijo največ denarja za oglaševanje (obrambno ministrstvo, pošta in Amtrak), o enotni politiki pri oglaševanju. Dogovor je vseboval enotno definicijo nasilja.

Pobuda je iz nasilne vsebine izključila dokumentarne programe, novice in športna poročila. Avtorji so poudarili, da v tem primeru ne gre za cenzuro, ampak za prostovoljni dogovor velikih korporacij oziroma federalnih pravnih oseb o ravnanju, ki da je v interesu vseh državljanov.

To pobudo so podprla tudi nekatera združenja, na primer Americans for Responsible tv, National Coalition on tv Violence in National Education Association .

Raziskava, ki jo omenja Petersik (Petersik, T.: *Media Violence and Media Influence*), je leta 1996 ugotovila, da 57 odstotkov vseh televizijskih oddaj vsebuje nasilno vsebino. Poleg tega dobra polovica otrok gleda televizijo brez staršev, sami ali s prijatelji. Raziskava o nasilju na televiziji (*National Television Violence Study, 1994–95*) pa prinaša podatke, po katerem je 57 odstotkov nekakšna »industrijska norma«, koliko naj bi bilo nasilja na televiziji. Vendar so med posamičnimi programi izrazite razlike. Tako je na nekaterih kanalih kar 85 odstotkov nasilne vsebine. (ibid: 3)

Raziskovalci, ki so pripravili ta projekt, so ugotavljali nasilje v televizijskih oddajah. Pregledali so vrsto nadaljevank, filmov, glasbenih video posnetkov, oddaj za otroke, poročil in podobno. Ugotavljali so mogoče vplive televizijskega nasilja na gledalce. Preverjali so vsebine, ki učijo agresivno vedenje in oblikujejo podobna stališča; ukvarjali so se z zmanjševanjem gledalčeve občutljivosti za resnično nasilje v zunanjem svetu; končno so se posvetili merjenju strahu pred tem, da bi ljudje v resnici postali žrtve kriminalnega vedenja.

Za potrebe tako zastavljenega projekta so raziskovalci natančno pregledali 23 kanalov; njihovo vsebino so spremljali 20 tednov, vsak dan od 6. ure zjutraj do 23. ure zvečer. Tako so dobili podatke o 119 urah vsakega kanala, pri tem je bilo skupno pregledanih približno 2500 ur televizijskega programa na raznih kanalih.

Ključna ugotovitev raziskave je bila, da pomeni način prikazovanja nasilja na televiziji tveganje za gledalce. Potrdile so se vse tri izhodiščne hipoteze raziskave. Gledalci se naučijo bolj agresivnega vedenja, za nasilje postanejo manj občutljivi in hkrati jih je bolj strah, da bodo postali žrtve nasilja.

V polemike o nasilju na televiziji se je vključila tudi ameriška vrhovna državna tožilka Janet Reno. Poudarila je, da je treba zagotoviti mladim gledalcem ustrezno vzgojo in jim pojasniti, da v učilnici ali na cesti ni prostora za vse tisto, kar sicer vidijo v filmih. Vendar lahko pričakujemo od mladih ustrezno vedenje, le če sami poskrbimo za njihovo ustrezno vodenje (*Violence in the Media*, 1999).

Ameriško združenje pediatrov je v sporočilu leta 2001 prav tako opozorilo na vrsto raziskav o nasilju v medijih (*Some Things You Should Know About Media Violence and Media Literacy*, 2001). Med drugim poudarjajo, da povzroča nasilna vsebina pri otrocih naraščanje želje po vse več nasilja, tako rekoč svojevrstno odvisnost. To nasilnost potem tudi prenašajo v resnično življenje.

Na številne pozive k zmanjševanju nasilja v sredstvih javnega obveščanja se je odzval ameriški ombudsman za svobodo govora in tiska (*First Amendment Ombudsman*). V pozivu javnosti 23. junija 2000 je kritiziral senatorja McCaina in Liebermana, ki vztrajno poskušata doseči omejevanje pravice do govora in pisanja. Zagovorniku prvega amandmaja se je zdelo zlasti nesprejemljivo postavljanje univerzalnega kriterija, ki je povsem neizoblikovan, za izločanje nasilja. Po kakšnem načelu naj bi merili naravo, kontekst in intenzivnost nasilja v najrazličnejših medijih in proizvodih, ki jih ponuja trg? In kako naj bi določili primerno starost za sprejemanje in kupovanje nasilne vsebine? Poleg tega bi bilo treba, če bi tak zakon obveljal, umakniti s trga stotisoče izdelkov – video posnetkov, iger in CD-jev.

Tak zakon bi bil po ombudsmanovem prepričanju drag, nepraktičen in neskladen z ustavo. Poleg tega poskuša definirati nasilje kar počez, ne upošteva vse okoliščine primerov in kontekst, v katerem se nasilje prikazuje. Prav tako bi s tako zakonodajo vplivali na javno govorjeno

besedo, čemur se je že zdavnaj odpovedala sodna praksa. (McMasters, 2000).

Nekako kontrastna, tako rekoč optimistična pa je raziskava, o kateri je poročalo *Delo* aprila 2000 (Slabe, 2000). Düsseldorfski komunikolog Peter Sicking ugotavlja, da vse več Nemcev opušča gledanje televizije. Za to navajajo zlasti tri razloge: večina oddaj je slaboumnih (nikoli dokončani Cosbyji in Esmeralde), preveč je nasilja in preveč je tudi reklam.

Kljub delnemu optimizmu, s katerim bi nas lahko navdali podatki te raziskave, pa nedvomno ostane nasilju zvesta publika v znatnem delu prebivalstva.

Nekatere raziskave se posvečajo zlasti vplivu nasilja v sredstvih javnega obveščanja na otroke. Rowell Huesmann in Jessica Moise, psihologa na Michiganski univerzi, primerjata v razpravi z naslovom *Media Violence: A Demonstrated Public Health Threat to Children* odziv države ali odgovornih posameznikov v različnih situacijah s skupnim imenovalcem (Huesmann, Moise, 2001).

»Predstavljajmo si, da ministrstvo za zdravstvo razpolaga s podatki iz serije študij o izdelku, ki se množično prodaja na trgu. Že trideset let se opravljajo eksperimenti, ki dokazujejo škodljivost uporabe tega proizvoda. Trajna uporaba povzroča težko ozdravljive, včasih tudi smrtne posledice. Izdelek je gospodarsko pomemben, saj prinaša velik dobiček proizvajalcem in državi. Zato proizvajalci porabijo dosti sredstev za to, da bi zmanjšali pomen škodljivih učinkov, ki jih ugotavljajo znanstvene študije. Od časa, ko je bil izdelek prvič v prodaji, pa do danes, so se škodljivi učinki dramatično povečali. Kaj naj bi storilo ministrstvo za zdravstvo?«

Opis se nanaša na povezanost med rakom na pljučih in cigaretami. Enak opis pride po mnenju Huesmanna in Moiseve v poštev tudi pri televizijskem nasilju, ki so mu izpostavljeni otroci. Opravili so namreč skrbno vodene eksperimente, v katerih so otrokom predvajali nasilne filmske prizore in opazovali njihovo vedenje takoj po predstavi. V zadnjih štiridesetih letih je bilo opravljenih vsaj sto takih raziskav in vse so potrdile, da se del otrok po predvajanju nasilne vsebine obnaša bolj agresivno kot poprej, bodisi da so nasilni do drugih otrok ali pa do predmetov, na primer igrač. Te rezultate so potrdile raziskave ne glede na to, v kateri državi so bile opravljene, ne glede na raso otrok, njihov spol ali intelektualne zmožnosti. Skandinavski študija je pokazala, da je očitna razlika med posledicami gledanja nasilnih in nevtralnih prizorov. Pet- in šestletni otroci

so bili razdeljeni na dve skupini. Prva je gledala nasilno vsebino, druga pa nenasilno. Opazovalci, ki so pozneje gledali obe skupini otrok, ki sta se igrali skupaj, niso vedeli, kateri so bili izpostavljeni nasilju. Vendar je bilo to zlahka ugotovljivo, saj so tisti, ki so jim prikazovali nasilne prizore, očitno pogosteje topli druge, vpili nanje, jim grozili in namerno uničevali njihove igrače (Huesmann, Moï, 2001:2).

Študije z eksperimenti so nadalje pokazale, da otroci, ki običajno gledajo več nasilnih oddaj, pogosteje kot drugi sprejemajo nasilje kot način reševanja konfliktov. Tudi nekatere longitudinalne študije so potrdile, da so se otroci, ki so prebili večino časa pred televizijo in gledali nasilje, do svojega tridesetega leta zelo pogosto znašli pred sodiščem.

Tako smo lahko prepričani, da ima nasilje pri otrocih najmanj take učinke. Agresivno vedenje narašča; zmanjšuje se občutljivost za posledice nasilja; otroci postanejo nezaupljivi, saj od drugih otrok pričakujejo podobno nasilno vedenje; otroci, ki se vedejo agresivno, imajo za opravičilo podobno vedenje televizijskih junakov; nasilje, ki ga vidijo, aktivira njihove že obstoječe agresivne misli in želje. (ibid: 4–5)

Wilkinson in Fletcher poročata o raziskavi, ki je merila učinke krvavih prizorov avtomobilskih nesreč, o katerih televizija poroča v oddajah *prime time*. Ker samo povzema priporočilo raziskave, je razvidno le opozorilo oblikovalcem televizijskega programa, naj se zavedajo, da lahko «krvava» poročila različno močno prizadenejo različne gledalce. Gotovo pa obstaja posebno ogrožena oziroma ranljiva populacija.

Predsednik Clinton in nekateri člani ameriškega kongresa so junija leta 1999 zahtevali poročilo, ki naj bi odgovorilo na vprašanje, ali industrija propagira otroške izdelke z nasilno vsebino, pri katerih je potreben nadzor staršev in pri katerih izdelovalci računajo na znatne dobičke, ker je odstotek otrok kot kupcev visok; drugo vprašanje je bilo, ali je oglaševanje še posebno usmerjeno na otroke in mladostnike.

Zvezna komisija za trgovino je dobro leto pozneje, septembra 2000, objavila poročilo, iz katerega je razvidno, da sta odgovora nedvomno pritrdilna. Poročilo (*FTC Report, 2000*) se nanaša na vse tri veje zabavne industrije – filmsko, glasbeno in računalniške igrice. Podjetja, ki proizvajajo tovrstne izdelke, se še posebno trudijo pridobiti mlade kupce, zlasti tiste, ki so mlajši od 17 let. Čeprav imajo podjetja lastne kriterije za razvrščanje vsebine po nasilnosti, jih pogosto obidejo.

Komisija je izbrala vzorce filmov, glasbe in elektronskih igric in ugotovila tole.

Pri filmih, ki so bili označeni kot nasilni, jih je bilo kar 80 odstotkov namenjenih za otroke, mlajše od 17 let, pri tem pa je bila reklama naravnana prav na to populacijo. Pri glasbenih vzorcih s podobnimi sporočili so bili prav vsi namenjeni enako mladi populaciji. Pri računalniških igricah, ki so bile opredeljene kot igre za odrasle, jih je bilo 70 odstotkov namenjenih otrokom, mlajšim od 17 let.

Otroci prav tako niso imeli težav pri nakupovanju izdelkov z deklarirano nasilno vsebino. Vodje raziskave so ugotovili, da v skoraj polovici kinematografov ni bilo nikakršnih težav za otroke, stare med 13 in 16 leti, če so hoteli vstopiti in si ogledati filme, kategorizirane kot filmi z nasilno vsebino. V 85 odstotkih primerov so ti otroci lahko kupovali tudi računalniške igrice, označene kot igrice za odrasle.

Komisija je izdala naslednja priporočila industriji, ki proizvaja izdelke z nasilno vsebino:

- a) sprejeti bi bilo treba pravila, ki bi prepovedovala ciljno oglaševanje, torej tisto, ki je usmerjeno na otroke, in ki bi določala sankcije za kršitve;
- b) uveljaviti bi bilo treba nadzor nad prodajo tovrstnih izdelkov in omejiti dostop otrokom do njih;
- c) informirati bi bilo treba starše o pomenu klasifikacije izdelkov in o razlogih za njihovo uvrščanje v skupino »izrazito nasilje«.

O eni zadnjih slovenskih raziskav nasilja na televiziji piše Tina Horvat (Horvat, 2001). Spremljali so oddaje *Kanala A* v času od 17. do 19. ure, torej v času, ki je zlasti na voljo otrokom. V tem času so videli dva umora, osem strellov, štiri pretepe, šest udarcev, pet odvrženih iz drvečih avtomobilov in tako dalje.

Skrajno neokusno in neprimerno nasploh pa je bilo po poročanju iste novinarke predvajanje dne 17. 3. 2001 okoli 18. ure na TV 3. Takrat je bila na sporedu obdukcija s truplom na mizi, rezanjem skalpa in vlečenjem kože z glave, žaganjem lobanje in vlečenjem možganov iz nje. Po nekaj minutah seciranja se je pokazalo, da je bilo to truplo otroka. (ibid: 17)

Raziskava je ugotovila, da se približno polovica gledalcev ob gledanju nasilnih prizorov počuti neprijetno, le pet odstotkov jih nasilje spremlja z užitkom.

Pojasnilo nekaterih odgovornih pri sestavljanju programa je prav zanimivo. Spoštujejo želje in potrebe gledalcev,

njihovih navad ne spreminjajo, ampak se jim prilagajajo. Ne odloča torej televizija, kaj bodo gledali, ampak večina gledalcev odloča, kaj bo televizija predvajala. (ibid: 17)

V tej izjavi lahko razberemo popreproščeno pojmovanje demokracije in popolno ignoranco, kar zadeva oblikovanje kulturnega prostora in soodgovornost pri oblikovanju splošne kulture in civiliziranosti. Zlasti v pojmovanju demokracije pretežno kot stanja, v katerem obstaja prosti trg dobrin, ponudbe in povpraševanja in na njunih načelih določene cene, odsevajo procesi zgodnje faze kapitalizma. Zanj je značilno razmeroma brezobzirno prizadevanje za dobiček, ne glede na čigav račun. Kulturni oblikovalci, vsaj ti, ki predstavljajo nasilje v sredstvih javnega obveščanja, ne vedo, ali nočejo nič vedeti o tem, da javno mnenje in na njem utemeljena demokracija še ne zagotavljata civiliziranega družbenega okolja.

Razmere spominjajo na Veliko Britanijo, kjer je javnost pred časom zaradi nekega hudega zločina zahtevala ponovno uvedbo smrtne kazni. Če bi šlo za demokratično odločanje po črki zakona, torej referendumsko izglasovano smrtno kazen, bi prav lahko govorili o zmagi demokracije. Vendar je parlament dal javnosti jasno sporočilo, da ne glede na neobičajno krutost dejanja ne bo uvedel smrtne kazni. Pri tem je bil še najpomembnejši nauk parlamentarcev, da parlament ni le mehanični predstavnik ljudske volje. Parlament je tudi telo, ki ima povsem jasno nalogo oblikovati javno mnenje in s tem vplivati na ustvarjanje kulture v državi.

Iz omenjene raziskave pa izhaja, kot da bi šlo (in v konkretnem primeru v resnici tudi gre) za enosmerni proces, v katerem je televizija samo slepo orodje v rokah državljanov gledalcev, ki imajo možnost, da v skladu s svojimi željami (in agresivnimi nagoni, ki tičijo v vsakomer izmed nas) uprizarjajo zaželene (nasilne) vsebine.

Pogost je tudi izgovor, da imajo vsi gledalci možnost, da izključijo televizijo ali si izberejo drug program. Ta trditev je zavajajoča, kakor koli že je videti sprejemljiva. Predvsem gre za skupino mlajših gledalcev, ki jim nasilje postaja domače in ga ne odklanjajo tako kot del odraslih. Poleg tega pa je v vsakomer izmed nas marsikaj nerazložljivega, kar nas žene v slabo, ne da bi se temu hoteli upreti. Zlasti pri nasilju gre za mešanico različnih občutkov. Po eni strani nas nasilje odbija, po drugi pa nas vsaj v voajerski pozi privlači, ne glede na morebitne poznejše travmatične posledice. Za dokaz si lahko prikličemo le nekaj takih kulturnih dogodkov.

V Ljubljano je pred leti prišel v kinematografe dokumentarni film *Poslednji kriki iz savane*. Med drugim je prikazoval dokumentarne posnetke turista, ki ga na safariju napadejo in raztrgajo levi. Poleg tega je prikazal posnetke belih lovcev, ki preganjajo črnce in enega med ujetimi kastrirajo. Film je bil prav zaradi nasilnih dokumentarnih prizorov eden najbolj obiskanih v vseh letih. Odzivi gledalcev so bili različni. Večina je bila razmeroma pretresena, nekateri so povedali, da še nekaj noči niso mogli spati, drugi, sicer redkejši, pa so filmske prizore reproducirali prav anekdotično.

Podobno je bilo ob predvajanju japonskega igranega filma *Cesarstvo čutil*, ki je bolj kot zaradi erotične vsebine privlačil zaradi napovedanega krvavega konca, v katerem ženska razmesari svojega ljubimca in je odrezano spolovilo v sklepni sekvenci filma kar nekaj časa pred gledalčevimi očmi. Tudi ta film je pritegnil množice gledalcev.

Če preberemo izjavo, da »se nihče ne more postaviti nad gledalce in namesto njih oziroma zanje odločati, kaj bodo gledali in česa ne« (Horvat, 2001: 17), v duhu varstva potrošnikov, potem nam v nekaterih situacijah postane jasno, da je treba zelo skrbno presoјati, kako se oblikuje kulturni prostor in kdo ga (so)oblikuje. Tovrstne izjave so populistično demokratične in nimajo nič skupnega z demokracijo. Demokracija pomeni enako močno kot »odločati o sebi« tudi »ne škodovati drugemu«. Poseben problem pa je, kdo naj odloča o dopustnem nasilju, o mejah in o skupinah gledalcev, ki naj bi bili prikrajšani za nekatere predstave nasilja.

Poleg tega pa je omenjena slovenska raziskava prinesla podatke, ki so v nasprotju z besedami televizijskih urednikov. Velika večina, skoraj 80 odstotkov, Slovencev je prepričana, da je na slovenskih programih preveč nasilja. Med programi, ki imajo največ nasilne vsebine, sta na prvem mestu *POP TV* in *Kanal A*. Skoraj vsi pa so prepričani (88 odstotkov), da so otroci preveč izpostavljeni nasilju na televiziji. (ibid: 18)

Zakaj morajo biti krvave tudi informativne oddaje, se pritožuje čedalje več gledalcev. Na *POP TV* odgovarjajo, da profesionalni novinarji dogodkov ne olepšujejo in ne moralizirajo, si nesreč ne izmišljajo in jih ne prikrivajo. Prizorov nasilja je v informativni oddaji toliko, kolikor se ga zgodi, in je treba o njem poročati. (ibid: 19)

2.2. NEKAJ PRIMEROV IZ ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE

Pravosodni sistem v Ameriki se že več let srečuje s kočljivim razsojanjem o vplivu avtorskih stvaritev na konkretne zločine. Če bi se človek ukvarjal z dejavnostjo, za katero bi moral kot povprečno razumna oseba predvidevati, da lahko povzroči škodo, ga sodišče lahko spozna odgovornega zanjo. Med takimi stvaritvami so zlasti znana filmska dela. Filmu Oliverja Stona *Rojena morilca*, posnetemu leta 1994, ki smo ga lahko videli tudi pri nas, so očitali, da je povzročil več kot deset umorov, storjenih natančno po njegovi predlogi. Patricia Byers je leta 1995 postala žrtev ženske, ki jo je ustrelila v vrat. Storilka je navedla, da si je pred tem dejanjem znova in znova predvajala Stonov film in tik pred zločinom vzela LSD. Byersova je vložila tožbo za 20 milijonov dolarjev zoper storilko, zoper režiserja Stona in zoper podjetje Warner Brothers. Zadnjima dvema je očitala, da so distribuirali film, o katerem so vedeli ali bi morali vedeti, da lahko navede ljudi k zločinom (Davidson, 1997).

Sodišče, ki je dve leti pozneje odločalo o zahtevku, tožnici ni ugodilo. Pri tem se je sklicevalo na načela prvega amandmaja, ki prepoveduje omejevanje svobode govora ali tiskane besede.

V podobni zadevi je bila obtožena založba Paladin Press, ki je izdala knjigo z naslovom *Priročnik za neodvisne najete morilce*. Poklicni morilec je leta 1993 izvršil umor tako, da je vestno izpolnil 27 zaporednih navodil v priročniku. Preživeli člani družine so tožili založbo. V tožbi so navedli, da se je založba zavedala, da bo z objavo, oglaševanjem, trženjem in distribucijo pripomogla k temu, da bodo knjigo uporabljali kriminalci in potencialni kriminalci za načrtovanje in izvrševanje zločinov prav na tak način, kakor je opisan v knjigi.

Kljub temu je sodišče razsodilo takole:

Knjiga je v resnici takšna, da pri številnih bralcih zbuja odpor, tako rekoč bruhanje. A naj bo delo še tako odvrtno, ni mogoče najti nikakršne izjeme od prvega amandmaja, ki bi veljala prav za to knjigo. (ibid: 2)

V razvpiti zadevi Zamora vs. Columbia Broadcasting System je šlo za mladega fanta, petnajstletnika, ki je ustrelil staro sosedo. Tožniki so trdili, da je mladoletni storilec postal povsem zasvojen z nasiljem na televiziji. (ibid: 6)

Američani so uporabili izraz *completely subliminally intoxicated*, kar je zanimiva definicija, ker kaže na posebne vrste psihične procese. *Subliminal* pomeni namreč take vrste, da učinkuje onkraj zavedanja. Televizijsko nasilje se je pri omenjenem mladostniku po navedbah tožnikov neopazno prikradlo vanj in pripeljalo do grozljivih reakcij. Opis spominja na delovanje radioaktivnosti, ki je ljudem, razen v izjemnih količinah, neopazna oziroma nezaznavna. Šele ko se nakopiči dovolj velika količina, se pokažejo posledice.

Javnost, stroka in državna birokracija si v nekaterih primerih z veseljem podajo roke in se z vsemi razpoložljivimi sredstvi združijo v boju proti delinkventom. Ameriška revija *Justice Quarterly* je v decembrski številki 2000 objavila več prispevkov o novi kriminalitetni politiki. Med drugim so obravnavali tudi izrek smrtne kazni za mladoletnike (pod naslovom – *Putting Kids to Death* ali *Usmrtitve otrok*). Pri tem so ugotovili, da imajo za tako politiko dovolj podpore v javnem mnenju. Nekateri prispevki so sicer opozarjali na dvojni učinek tovrstnih sankcij. Delovale naj bi zastraševalno (čeprav je ta vpliv zelo težko dokazati ali meriti – op. D. P.), poleg tega pa naj bi prihajalo tudi do tako imenovane »brutalizacije«.

2.3. PRIMERI (RAZLIČNEGA) POROČANJA V SLOVENSKEM TISKU O KAZNIVIH DEJANJIH ZOPER SPOLNO INTEGRITETO

Spolna kriminaliteta zbuja še posebno pozornost. Pri tem se potrjuje dejstvo, da pisanje marsikaj pove o avtorju in o uredniški politiki, ki spodbuja pisanje prav določene vrste ali pa ga vsaj dopušča. Predstavljamo nekaj primerov takega pisanja.

V enem izmed njih je šlo za spolno nasilje, ki ga je izvajal oče nad šestletno hčerko in ki ga je nadaljeval več let. Že sama predstava o takem dejanju je lahko neprijetna, boleča in v bralcu zbuja različne vrste odporov, agresivnost do storilca in podobna čustva. *Dnevnik* je (28. 10. 2000) objavil tale naslov »*Nadlegoval mladoletno hčerko*« in povzel glavno obravnavo z izrekom sodbe v nekaj odstavkih, pri tem je najbolj delikaten tale opis:

Nato ji je slekel kratke in spodnje hlačke ter se slekel še sam. Legel je za njen hrbet, spolni ud ji je dal med stegna in se tako zadovoljeval (Grabnar, 2000).

Vprašanje je, ali je treba pri dejanjih spolnega nasilja bralcu postreči z natančnim opisom dejanja in čemu naj bi tako podrobno poročilo rabilo.

Vendar je članek istega dne v *Delu* še dosti bolj verističen, tako rekoč patološko natančen od naslova do zadnjega opisa. *Delo* je poročilo objavilo pod naslovom »*Deklica morala prati plenico, s katero jo je oče brisal po izlivu*«.

Podajanje vsebine gre še daleč naprej od zapisa novinarka *Dnevnika*, saj nasilje opisuje s temi besedami:

Kasneje se je zadovoljeval večkrat na teden. Ko je žena delala ponoči, je vsak dan nadaljeval z gnusnim početjem, vse do leta 1977, ko jo je začel tudi otipavati in zahtevati, naj miga z ritko. Naslednjega leta jo je sredi noči zbudil, jo slekel, ji porinil spolovilo med noge, ker pa ni hotela migati z ritko, je morala na kolena in očeta oralno zadovoljiti. Takrat je že vedela, da je tista belkasta tekočina sperma, saj ji je to povedala sestrična, oče pa jo je po izlivu obrisal s plenico in ji včasih tudi naročil, da jo je oprala (Cvetek, 2000; c).

Veristični opisi so značilni za nekatera novinarska imena, saj se zlasti pri opisih spolnih nasilnih dejanj nad otroki pojavljata zlasti dve imeni. *Delo* je 31. marca 2000 objavilo članek o nasilju nad deklico z naslovom »*Očeta zasrbeli prsti, ko je imela hči osem let*«. Natančnost opisa spominja na prej omenjeno poročilo. Med tekstom preberemo tole:

Ko še ni dopolnila štirinajst let, jo je oče prisilil, da ga je morala nagega masirati, masaža pa je vsebovala tudi masažo spolnega uda. Tudi dekletce se je moralo sleči, tako da je lahko z rokami nemoteno raziskoval otroško telo. Z njeno pomočjo je doživel vrhunec, spet drugič se je izlil kar po hčerinih prsah in po obrazu. Poljubljal jo je in otipaval, nežnost pa mu je morala vrniti in ga ročno zadovoljiti, pri tem se je nenasitni oče že spet naslajal ob pogledu na njeno nago telo (Ropac, 2000).

S podobnim opisovanjem se med drugim zbuja morda čezmerna agresivnost do storilcev. Zapis *Dela* o spolnem nasilju 17. septembra 1998 prinaša namreč takle naslov in nadaljnje povzetke sodbe:

SEDEM LET ZAPORA DEDKU, KI JE ŠEST LET ZLORABLJAL VNUKINJO
Ljubeči dedek se je spremenil v pošast in otipaval komaj 6-letno vnučkinjo; letos jo je prisilil v spolni odnos in ji tako ukradel vse sanje o lepem. Dedkove umazane igrice so se začele septembra 1992, ko je še ne sedemletna deklica prvič prestopila prag osnovne šole. Sprva se je

pohotni upokojenec zadovoljil z nedolžnimi igricami, nato pa je iz leta v leto zahteval več. Letos pa je prišlo celo tako daleč, da je dedek razdevičil vnukinjo in imel z njo še nekaj spolnih odnosov. Deklica, ki je že imela menstruacijo, k sreči ni zanosila. Dedek je dekletcu rinil svoj spolni ud v usta, ko pa se je vnukinja le enkrat uprla, jo je udaril in ji zabičal, da ne sme nikomur povedati, kaj se dogaja. Od marca, ko je vnukinjo razdevičil in tudi ejakuliral v otroško nožnico, je imel do 6. junija z njo še najmanj štiri spolne odnose.

Njegovo umazano početje se je tako stopnjevalo vse do razdevičenja in čeprav je vedel, da ima vnukinja že menstruacijo, je spermo izlil vanjo. Dedek jo je v puberteti oropal vseh sanj o princu na belem konju in o vsem lepem, o čemer sanjajo dekleta. Namesto tega ji je uničil otroštvo in jo razdevičil (Cvetek, 1998).

Še pri dejanju, ki vsebuje bistveno manj spolnega nasilja, se dogodki dajo opisati tako, da zbuja hud odpor in agresivnost do storilca. Ista novinarka je pisala o fizičnem nasilju, ki je bilo tudi spolno, a to manj agresivno, na podoben senzacionalističen način. Pod naslovom »Gnusna očetova 'šala'« je objavila tale prispevek (v povzetku):

Devetintridesetletni moški, ki je zanemarjal, trpinčil, pretepal in otipaval hčerko, bo moral za dve leti in štiri mesece v zapor. Srečno otroštvo sedemletne deklice se je po materini smrti leta 1991 spremenilo v pekel. Potem ko sta ostala sama z očetom, jo je začel zanemarjati in celo surovo pretepati. Ves denar je pogнал za pijačo, jeseni 1997 pa so ga zarsbeli prsti in je takrat 13-letnico začel še otipavati. Zagovarjal se je, da naj bi jo bil otipaval kar tako, za šalo. Po njeni izpovedi ji je, ko je pomivala posodo, z roko drsel čez prsi, za njene prošnje pa se sploh ni zmenil. Še več, pred hčerko se je začel celo samozadovoljevati, od nje pa je zahteval oralni spolni odnos. Nadaljeval je z gnusnim početjem in jo vsaj dvakrat na mesec otipaval tudi po spolovilu (Cvetek, 2000; a).

Podobni prispevki se nadaljujejo, in pri tem postaja vse bolj očitno, da to področje na tak verističen način pokrivata predvsem dve novinarki. *Delo* je dne 19. junija objavilo zapis z naslovom »Spolna vzgoja«. Izpod peresa že omenjene novinarke je prišlo takšno poročilo s kazenske obravnave:

Obtoženec ne zanika, da je svojo takrat devetletno hčerko božal po prsih in se s svojim spolnim udom približal njenemu spolovilu. Otipaval jo je po prsih, poljubljal in enkrat celo poskusil spolno občevati z njo. Najmanj šestkrat ga je morala oralno zadovoljiti, lani pa je znova poskušal občevati (Ropac, 2001).

Podobni zapisi se nadaljujejo tudi leta 2002. V zapisu »Seks s klofutami« poroča novinarka o dogodku, ki se je končal z oprostilno sodbo na prvi stopnji. Vendar preberemo podrobnosti o tem, kako sta se mladenič in njegovo dekle najprej objemala, se znebila nekaj oblačil in se nato ljubila. A mladenič ni doživel vrhunca, ker ga je dekle ščipalo in stiskalo ter ga tudi udarilo. Takšne naj bi bile pač njene spolne navade. Kritičnega dne pa ji je v avtu slekel hlačke, spustil sopotnikov sedež in legel nanjo. Med ruvanjem ji je slekel spodnje hlačke, branila se je, ga odrivala in ščipala, a je bil močnejši (Cvetek, 2002; a).

V članku z naslovom »Šest let trpljenja za domačimi židovi« (z dopolnilnim »prednaslovom« *Mati zatajila lastno kri*) beremo o dekletcu, ki je moralo iz dneva v dan prenašati očimovo nadlegovanje, otipavanje, poljubljanje in zahteve, naj drgne njegovo moškost. Nanjo se je spravil, ko je imela devet let, ljubezen ji je izkazoval z otipavanjem, drgnjenjem, pred njo se je tudi samozadovoljeval. Ko je bila stara trinajst let, pa jo je brezvestni očim razdevičil (Cvetek, 2002; b).

Če upravičeno trdimo, da gre pri tovrstnih storilcih za zadovoljevanje nizkotnih nagonov, se lahko enako upravičeno vprašamo, ali gre pri takšnih opisih dejanj prav tako za sproščanje patoloških instinktov (ki so seveda drugačnih od instinktov aktivnih storilcev) ali pa gre za željo po ustvarjanju specifičnih (morda tudi patoloških) odzivov pri bralcih. Ali so morbidne scene tisto, kar še posebno privlači bralce? Ali gre za posebne vrste voajerstvo z varne razdalje? Vsekakor se zdi, da gre za izvirno patologijo (seveda po storjenem kaznivem dejanju) poročevalcev o dejanju. V nasprotju z redkimi izvedenci se ne srečujejo z nasiljem iz take bližine. Zdravniki in kriminalisti ter za njimi tožilci in sodniki so del državnega aparata, ki se je dolžan srečevati z najrazličnejšim nasiljem. Razumljivo je, da del tega nasilnega, kriminalnega in morbidnega sveta pride v javnost. To se zdi tudi nekako prav. Izredno težko pa se zdi določiti pravo mejo sporočanja tovrstnih informacij. Ta meja je težko določljiva iz več razlogov. Predvsem se je v času svobode medijev težko strinjati s kakršno koli idejo o cenzuriranju nekaterih vsebin (če ne gre seveda za zadeve, ki se ne smejo objavljati zaradi pravil o raznih vrstah tajnosti). V imenu pravice do obveščeniosti pa se, vsaj tako se zdi, dogaja marsikaj, kar ima hujše posledice, kot pa če bi obveljala vsaj minimalna stopnja samocenzure. Ne glede na to, kakšne teorije o človekovi osebnosti uporabljamo

pri pojasnjevanju človekovega odziva na sporočanje o skrajnem nasilju, je neizpodbitno dejstvo, da znatni del tudi »urejenih osebnosti« neustavljivo privlači svojevrstna »pasivna udeležba« v skrajnem nasilju. O tem še najbolj nazorno priča tole poročilo (v povzetku) o razkritju rusko-italijanske pedofilske mreže, ki ga je objavilo *Delo* 29. 9. 2000 z naslovom:

PRED SODNIKE 1700 SKRBNIH OČKOV

Policisti in preiskovalci so dvema italijanskima televizijskima kanaloma podarili posnetke o tem, kako so policisti, preoblečeni v tihotapce pedofilskega materiala, speljali na led kupce pornografskih kaset, dodali pa so tudi zares grozljive posnetke otrok, ki so jih ruski proizvajalci filmskega materiala snemali v neki vili blizu Moskve. Otroke, stare od dveh do dvanajstih let, so posiljevali in velikokrat tudi ubijali.

Ko je državna televizija v osrednjem dnevniku zvečer objavila nekaj kadrov s pornografskih kaset, so avtorje televizijskih poročil in njihove urednike nemudoma suspendirali.

Preiskovalci so si pomagali z internetom, da so prišli na sled na videz neoporečnim državljanom, ki so naročali posnetke golih otrok po dva milijona lir, spolno zlorabljanje otrok po 15 do 20 milijonov lir, posilstva otrok, ki so se velikokrat končala s smrtjo pa po 40 milijonov lir. Italijanski časniki pišejo, da sodi velika večina kupcev kaset s tako vsebino v kategorijo spoštovanih in neoporečnih državljanov, povečini premožnih, poročenih mož in navidez skrbnih očetov svojih otrok (Hočevnar, 2000).

Iz napisanega je očitno, da je marsikdo pripravljen veliko plačati za najbolj grozljive posnetke. In težko bi bilo zanikati patologijo v osebnostih tovrstnih potrošnikov zla.

Tudi *Televizija Slovenija* je v najbolj gledanem terminu, v tv-dnevniku ob 19.30 dne 28. septembra 2000 objavila poročilo o zasegu videokaset in o tej pedofilski aferi. Komentar je omenil predvsem spornost dejstva, da so objavili fotografije obrazov otrok – žrtev spolnega nasilja. Škandal da je še posebno hud torej zaradi prepoznavnosti žrtev. Pri tem ni bilo vprašanje, ali je sploh primerno prikazovati otroke kot objekt nasilja. Ali bi bilo vse v najlepšem redu, če bi prikazali vrsto golih otrok z običajnim črnim trakom čez oči?

Slovenska nacionalna televizija se ni mogla upreti skušnjavi in je objavila posnetek golega otroka z internetne ponudbe. Ali je bilo to zaradi domnevno potrebnega ozaveščanja ljudi o tovrstni nasilni kriminaliteti, zaradi pričakovanega preventivnega delovanja ali pa je bilo prikazovanje

golega otroka posledica želje po senzacionalizmu ali celo posledica svojevrstnih, morda patoloških instinktov nekaterih novinarjev?

Tudi oddaja tv Tednik *Televizije Slovenija* je 28. decembra 2000 v zvezi s prispevkom o varstvu otrok obravnavala pedofilsko afero. Pri tem so povzeli vsebino sodbe, v tistem delu, ki govori o fotografiji otroka s steklenico v anusu in nabrekli spolnim udom. Potem je novinarka vprašala, kako je sodišče lahko izreklo pogojno obsodbo, če so za storilčeva nagnjenja vedeli vsi okoli njega.

Tudi v tem primeru gre za etično vprašanje, zakaj še dodatno mobilizirati negativna čustva javnosti in jih usmerjati na eni strani zoper storilca in na drugi zoper pravosodni sistem v celoti.

Tudi *Nedeljski dnevnik* si sem ter tja poskuša dvigniti naklado s poudarjanjem zgodb s pedofilsko vsebino. Dne 1. maja 2001 je v televizijski reklami zvečer eden izmed novinarjev vabil bralce *Nedeljskega* s povzetkom članka o pastorki, ki jo je očim zlorabljal od osmega leta. (*Nedeljski dnevnik*, 6. 5. 2001)

Pod naslovom »V očimovi postelji izgubljena mladost« preberemo podobno podrobne opise kot v prej omenjenih člankih novinark *Dela*.

Otrpnila je od strahu, ker jo je začel otipavati in ob njo drgniti svoj spolni ud. Leto dni kasneje ji je v hotelski sobi vzel nedolžnost in od takrat dalje z njo vedno pogosteje občeval. V spolnost jo je silil tudi, ko je imela mesečno perilo. Dekletce je strahotno trpelo, toda materi ni črhnilo niti besede.

Neki drug moški je zlorabljal dva fantiča, ki sta bila najbolj nežna in ranljiva. Spolno ju je zlorabljal na različne načine. Najprej ju je slačil in otipaval, potem jima je poljubljal spolni ud, in kadar si tudi tako ni mogle potešiti svoje spolne sle, jima je potiskal prst v analno odprtino. Potrebno pa je povedati tudi to, da so ti obsojenci med samim prestajanjem kazni potisnjeno na dno lestvice in da jih z gnusom obsojajo tudi soobsojenci (Grušovnik, 2001).

Zapis gre v anatomske podrobnosti, ki po svoje pričajo o osebnosti novinarja. Ali je naključje, da v vseh omenjenih časopisih o teh temah najbolj veristično podrobno pišejo predvsem ženske? Poleg tega se tudi v *Nedeljskem* pojavlja že omenjeni vzorec kontrasta trpljenja žrtve na eni in pokvarjenosti storilca na drugi strani. Pedofili v rešnici zasedajo družbeno dno celo v zaporniški obsojeniški subkulturi. Vendar si je težko predstavljati, kako lahko na

opisanega pedofila, ki z otrokoma ni bil posebno nasilen (pri tem nikakor ne zanemarjamo posledic tovrstnega spolnega nasilja na otrokovo duševnost), zviška zre z nekakšno »brezgrajno« moralno držo nekdo, ki nikoli ni počel takih stvari, pač pa je pri ropanju hladnokrvno ubijal.

Bistveno drugačen je opis spolnega nasilja izpod drugega novinarskega peresa v *Delu* 5. julija 2002. Pod naslovom »Spolnemu iztirjencu 6 let in 10 mesecev« bi že glede na izrečeno visoko kazen lahko pričakovali dovolj natančen popis dejanj. Vendar preberemo le tole:

Spolne nečednosti je počenjal sprva trikrat ali štirikrat na mesec. Ko je oškodovanka dopolnila 15 let, jo je k spolnosti različnih oblik silil že po trikrat na teden, dokler ni vsega povedala svoji teti (Škerl, 2002).

Mislim, da je opisani primer eden redkih korektnih zapisov, ki v javnosti ne zbujejo agresije, občutka ogroženosti, želje po maščevanju, zahtev po strogem kaznovanju in podobnih nekonstruktivnih odzivov. Kljub temu zvemo za kaznivo dejanje in bistvene okoliščine, kar mora biti dovolj.

Skušnjave prikazovanja nasilja so trajne. V tem primeru gre za prikaz drugačnega nasilja. Dne 18. marca 2001 je TV Slovenija, prvi program, v povzetku poročil ob 19.00 uri predvajala aretacijo čečenskega borca, ki so ga ruske sile zajele, ker so ga prepoznali na podlagi posnetka videokasete, ki so jo pred časom posneli Čečenci. Na videokaseti je prikazan ruski vojak, ki sta ga ujela dva Čečenca in ga mučila. Eden izmed Čečencev da je ruskega vojaka držal za noge, drugi pa da mu je odrezal glavo. Televizijski posnetek videokasete je prikazoval dokumentarni prizor vse do trenutka, ko eden izmed Čečencev nastavi nož ruskemu vojaku na vrat.

Kot enega najočitnejših prispevkov k razširjanju nasilja na televizijskih ekranih je treba šteti prispevek v oddaji Studio City Televizije Slovenija v ponedeljek, 21. maja 2001. Oddaja je obravnavala javne usmrtitve, kakor jih po svetu še izvršujejo. Temeljna kritika oddaji je nasilje, ki ga je televizija kazala gledalcem. Dokumentarni posnetki izvrševanja smrtnih kazni, ki smo jim bili kot televizijski gledalci priča, se po vsebini ne razlikujejo bistveno od prenosa v živo, zlasti če ne gre za časovno zelo oddaljene primere. Prenos ali gledanje v živo ima pač prednost draži napetega pričakovanja in empatije (seveda bolj z rabljem kot z žrtvijo). Vsekakor pa take oddaje neizogibno aktivirajo gledalčeva posebna čustva, nagone in strasti do nasilja. Pokazalo se je, da je ta trditev točna. V glasovanju je kar 28 odstotkov

gledalcev izrazilo željo, da bi bili navzoči pri usmrtitvi.

Tudi če ne gre vselej za nasilje, gre za prizore, ki jih po mojem mnenju televizija zlahka in zgolj iz komercialnih razlogov brez zadržkov uvršča v najbolj gledane oddaje. Pri nesrečah ni razloga za podobe, kakršne smo videli (če pozabimo na vojne grozote, ki so nas obkrožale še pred kratkim) v tv-dnevniku (*SLO 1*) 5. februarja 2000, ko je televizija poročala o nesreči brodolomcev in o truplih, ki jih je naplavilo na italijansko obalo. Reportažo je ilustrirala s posnetki trupel prav od blizu, kot da uredniki ne bi nič vedeli o pieteti do pokojnih in njihovih svojcev.

V oddaji Odstiranja je *Televizija Slovenija* 29. januarja 2001 obravnavala problem organiziranja varstva malih otrok in probleme, ki jih imajo starši z varuškami. V Ameriki so za preverjanje varuš uveljavljeni razni sistemi – od priporočilnih pisem do nadzorovanja s skritimi video kamerami, ki so nastavljene v stanovanju, kjer varuška opravlja svoje delo. Televizija je za uvod v debato prikazala dokumentarne posnetke, ki so jih naredile skrite kamere, s katerimi so snemali ves čas varovanja otrok. Tako smo lahko videli varuško, ki je desetmesečnega dojenčka v stajici, vsakokrat, ko je šla mimo, udarila po glavi. Ko ga je preoblačila, ga je grobo zvelkla iz stajice, ga vrgla na tla in nadaljevala s tepežem, ko ga je previjala.

Postavlja se vprašanje, zakaj se ne da po enem prizoru, ki daje dokumentirano podobo vsega dogajanja, nadaljevati le z opisom brez slik. Ali je treba posnetke predvajati tako dolgo, da se v gledalcu zbudi skrajna maščevalnost, ko vidi varuško desetkrat zaporedoma udariti otroka?

Otrokova mati je pred kamero izpovedala svoje občutke pri gledanju video posnetkov varuškinega ravnanja. Njene besede so bile: »V tistem trenutku bi bila zmožna ubijati!« Izrečene besede pomenijo eno najdragocenejših pričevanj, ki dokazujejo mogoče posledice predvajanja nasilnih prizorov. Vsak gledalec, ki se je mogel vživeti v njene razmere, ji je najbrž dal prav. In ravno to je bistvo problema. S prikazovanjem nasilja spodbujamo čustva, ki lahko vodijo v skrajno agresijo. Reševanje problemov, tudi zločinov, se tako od poti, ki jih je utrl razvoj civilizacije in kulture, prenaša nazaj v javnost, ki – razumljivo – zmore le linčati.

Pred časom so časopisi objavili novice o tem, da so po visokih cenah naprodaj video posnetki nasilja, ki se je v resnici dogajalo v zadnjih balkanskih spopadih. Ceno kaseta seveda določa povpraševanje, in če je kaj neizpodbitno, potem je dejstvo, da smo strastni porabniki nasilja

in vseh vrst grozot. Od še hujše patologije nas oddaljuje dejstvo, da večina nima dovolj denarja, da bi si lahko privoščili tovrstne morbidne užitke.

Še najpogosteje se srečujemo z reakcijami na nasilje, ki se kažejo v agresivnosti do storilcev kaznivih dejanj. Eden zgovornih primerov se je zgodil pred nekaj leti, ko je kazensko sodišče obravnavalo primer spolnega nasilja Roma nad mladoletno deklico. Deklica, tudi romske narodnosti, je namreč še kot mladoletna rodila otroka, čigar oče je bil obtoženi Rom. Sodišče je skrbno presojalo vse okoliščine primera in celo uporabilo izvedenska mnenja strokovnjakov, ki so bili poklicani za presojo romske kulture in njihovega načina življenja. Ti so povedali, da gre pač za vzorec vrednot in tradicije, v katerem se dekleta poročajo po njihovih šegah, skratka zelo mlada, in imajo enako mlada tudi otroke. K temu pripomore tudi biološko pogojena zrelost, ki nastopi prej kot pri večini neromskih deklet. Tak način življenja in tovrstno nastajanje družine je poznano že desetletja.

V času sojenja se je mobilizirala javnost, zlasti na podlagi senzacionalističnega pisanja o domnevnem nasilju. Feministično gibanje je pripravilo demonstracije pred Prešernovim spomenikom in prebirali smo transparente z napisi, namenjenimi sodniku: »Kaj bi storil, če bi kdo isto naredil tvoji hčerki?«

Javno mnenje je odsevalo dvoje vrste agresivnost. Prva se je kanalizirala v storilca, ki ga je bilo treba eksemplarično kaznovati že zato, da bodo vsa ogrožena mlada dekleta varnejša. Druga agresivnost pa je bila usmerjena naravnost v sodnika, ki bi si drznil oziroma če bi si drznil (to je nazadnje tudi storil z izjemno mero poguma in zaupanja v svoje strokovno opravljeno delo) izreči (pre)milo sodbo.

2.4. NEKAJ ODZIVOV SLOVENSКИH BRALCEV NA NASILNA KAZNIVA DEJANJA

Eno najbolj odmevnih poročanj o nasilnih kaznivih dejanjih je bilo v zadnjem času tisto o mučenju mačk, tako imenovana »mačja afera«, ki je polnila stolpce vseh časopisov kar nekaj časa. Potem ko so o dejanju povedali vse, kar so zvedeli, novinarji, je prišlo na vrsto javno mnenje. Težko se je spomniti večjega ogorčenja v javnosti zaradi kakšnega nasilja nad ljudmi, kot je bilo ogorčenje zaradi mučenja živali. Pogosto je prevladovalo ogorčenje, podprto z argumentom, da je šlo za nasilje nad nemočnimi bitji,

ki niso imela nikakršne možnosti, da bi se uprla svojim mučiteljem. Pri tem se je nekako pozabilo, da v številnih nasilnih dejanjih tudi ljudje kot žrtve nimajo nikakršne možnosti obrambe, zlasti kadar gre za otroke ali pa tudi v drugih primerih, ko se odrasli iz raznih razlogov ne zmorejo upreti prevladujoči sili.

V omenjenem primeru mučenja živali se je tisk prav na široko razpisal o podrobnostih torture, ki so jo izvajali trije gimnazijci. Svoje početje so zapisovali v dnevnik in žrtvam dajali še imena. Ta so se nekako ujemala s postopki, ki so jih bile živali deležne. Na dan je prišlo v resnici okrutno in skrajno nasilno ravnanje z živalmi. Časopisi so vestno povzeli dnevniške zapise in bralci so imeli pred sabo prav točni opis večmesečnega mučenja živali.

Odziv je bil različen. Le redki so poudarjali, da se je treba ukvarjati z objestnimi nasilneži tako, da bi postalo razumljivo, zakaj so se odločili za tako krvavo početje, zlasti ker med njimi ni bilo nikogar s posebno temno preteklostjo, ki bi pojasnjevala mučenje živali. Večji del javnosti je bil pripravljen na linč in razpoloženje, kakršno so opisali nekateri novinarji (Videmšek, 2000), ki so poročali iz okolja, v katerem so storilci prebivali, se je povsem ujemalo z morbidnostjo zahtev javnega mnenja.

Če samo preletimo nekaj pisem, ki jih je objavila priloga *Ona* (4. april 2000), je slika razpoloženja dela slovenske javnosti jasna. Ena izmed ogorčenih bralk piše:

Rada bi pozvala vse prebivalce Tržiča in vse ljudi, ki poznajo te mučitelje in njihove starše, da javno objavijo njihova imena. Naj se nanje pokaže s prstom in jih javno osramoti, saj normalni družbi takšnih kriminalcev ni treba tolerirati in delati z njimi v rokavicah. Ti mučitelji bodo baje v najboljšem primeru odsedeli tri mesece. Ja, to bo takšnim izmečkom res pomagalo. Kaj bodo tu opravili psihiatri in psihologi, res ne vem, ker so devetnajstletniki prestari za vzgojo. To so že primeri za umobolnico. Takoj naj se jih izključi iz šole, da ne bodo trtili davkoplačevalskega denarja, in naj bodo na grbi staršev, ki so jih spravili na svet. Naj ljudje ne pridigajo, da starši niso vsega krivi. Jabolko ne pade daleč od drevesa. Ti starši so očitno pridelali tri slovenske 'otroke' preveč (narekovaj je avtoričin – op. d. p.), pravzaprav tri izmečke. Kaj bo iz njih šele nastalo? (Šelih, 2000).

Naslov drugega pisanja, ki ga je prispevala Lea Eva Müller, znana borka za pravice živali, je zgovoren – »Človeški stvar – napaka narave«:

Gre za grozljivo mučenje nič krivih bitij, ki nam jih je podarila narava. Za začetek sprašujem: komu in kaj so storile te miroljubne, nežne in skromne živali, ki jih je človeški stvor tako strašno mučil? Javno protestiram proti tako vzgoji, ki so jo imeli trije zlikovci iz okolice Tržiča. Zato hočem, da:

1. Vsi mediji objavijo fotografije, imena in naslove teh treh devetnajstletnih človeških zmazkov, ki so več kot leto dni mučili mačke tako, da je bila smrt v končni fazi trpinčenja njihova odrešiteljica. Navedite tudi šolo, ki so jo obiskovali.
2. Ministrstvo za šolstvo v slovenske vzgojne ustanove uvede pouk uporabne etologije in dobrobiti živali.
3. Naši vrli Gorenjci, ki skrbijo le za lep videz domačij, poskrbijo, navzlic svoji znani varčnosti tudi in še za sterilizacijo in kastracijo mačje populacije. Tako bodo preprečili odvečen nezaželen prirastek mačk. Tega ne počno in jim je škoda denarja, časa in volje, zato zlikovci zlorablajo preveliko populacijo odvečnih živali za masakriranje. Zahvaljujem se uslužbencem Policijske postaje Kranj, da so tako hitro in drastično ukrepali. Vsa pohvala tudi *POP TV*, ki je tako avtentično prikazala ta grozljiv primer mučenja mačk, kajti doslej o tem nismo smeli niti javno spregovoriti.

Najpravičneje bi bilo, da bi mučitelji živali prišli v roke varstvenikom živali, s katerimi bi mi sami obračunali po hitrem postopku brez sojenja in možnih olajševalnih okoliščin (Müller, 2000).

Žaljivost pisanja presega marsikaj, kar sicer lahko preberemo v slovenskih časopisih. Agresivnost se usmerja ne le zoper storilce ampak tudi zoper starše, »ki so očitno pridelali tri izmečke preveč in bi bilo bolje, da so si namesto njih omislili sobne rastline«. Predmet kritike so starši, šola (katere ime je treba navesti), vzgojne ustanove, ministrstvo za šolstvo, skratka vsi, ki jih po potrebi lahko kakor koli povežemo s storilci.

Pravična kazen bi bila tista, ki bi jo izrekli in izvršili (dobesedno – s storilci bi »obračunali«) varstveniki živali po hitrem postopku, brez sojenja in olajševalnih okoliščin.

Ali si je težko predstavljati, da bi v dejanski ali pa zamišljeni situaciji ogorčeni pisci teh vrstic v resnici postopali podobno, kot obljubljuje v pisemih bralcev? Vrsta izkušenj in eksperimentov priča o tem, da je preskok od javnega ogorčenja k uresničitvi linča izjemno hiter, brez moralnih predsodkov, pogosto z užitek ali celo s strastjo.

Iz naturalističnega opisa črne kronike naredijo nekateri novinarji v reviji, kjer sicer ni prostora za črno kroniko, esejistično reportažo. *Delo* je 26. januarja 2000 objavilo tale prispevek:

IMA OBSOJENI DVAJSETLETNIK RES KAMEN NAMESTO SRCA?

Storilec si je prislužil tri mesece zapora s sadističnim trpinčenjem psičke, ki je poginila v peklenskih mukah. Okrog vratu ji je ovil vrv, jo nasilno vlekel mimo trgovine, tako da se je davila, jo brcal ter povrh vsega še udarjal z roko. Prelomil je lesen kol in 20 centimetrski del porinil psički skozi gobček v grlo. To pa zlobnemu mladeniču še ni bilo dovolj. Daljši del palice je potisnil psički v anus in ji s tem povzročil hude notranje poškodbe, nato pa brezbrizno odkorakal in pustil psičko trpeti na tleh. V grozljivih mukah so jo našli otroci. Celo vsega vajenega policista je spreletaval srh, ko je iz opisa poškodb in fotografij razbral, kaj vse je prestala uboga žival. (Cvetek, 2000; b)

Jana pa je 1. 2. 2000 objavila celo reportažo z naslovom »Krvave roke Enisa Muratoviča«. V zapisu, opremljenem s fotografijo prihoda obtoženega na sodišče v spremstvu dveh policistov in očitno vklenjenega (le čemu zabrisan obraz, če je objavljeno njegovo polno ime; ali gre za posebne vrste sprenevedavo moralo?), so podobni opisi o zverinskem mučenju. Tem so dodani še utrinki iz razpravne dvorane, opisi sodnice in porotnikov, potek obravnave in razglabljanje o storilčevem otroštvu. Romanesknimi opisi udeležencev (»zagovornica po službeni dolžnosti, urejena, skrbno počesana ženska z velikimi zlatimi uhani ...«) pozornost občasno preusmerjajo od krutega dejanja k drugim okoliščinam. Zapisa Jane je zato seveda precej več kot zapisa novinark *Dela*, kjer je ogrodje sestavljeno iz podrobnega opisovanja krutega početja.

V članku *Dela* je vse polno pridevnikov, prislovov in besednih zvez, ki naj bi kar najpopolneje risali storilčevo osebnostno zavržnost na eni strani in trpljenje žrtve na drugi: »zverinsko, peklenske muke, sadistično trpinčenje, zlobni mladenič, nemočna žival, brezbrizno odkorakal, grozljive muke, neznosne muke, mali štirinožec«.

Posebno zgovoren je zapis *Dela* 11. aprila 2000, z naslovom: »Podpora ukrepom ob nasilju«. V članku le z inicialkami A. Ž. podpisanega novinarja (novinarke) preberemo tole sporočilo:

Združenje učiteljev Slovenije je izreklo podporo avtonomiji učiteljskega zbora pri odločitvah o vzgojnih ukrepih, ki zaradi nujnosti in teže primera ne morejo zadostiti vsem formalnopравnim postopkom. To pomeni, da so učitelji dolžni hitro in odločno ukrepati. Omenjeno združenje se zavzema za večjo avtonomijo šol in učiteljev pri pedagoških odločitvah, kar je po njihovem možno le z zmanjšanjem paternalizma države nad njimi. Paternalizem napravi šole in učitelje neodgovorne, neinicativne in nezainteresirane.

Odziv skorajda strokovne javnosti (kar zadeva disciplinski postopek v šolah) in nesporne strokovne javnosti (v delu, ki se nanaša na pedagoški proces), ki ju pooseblja Združenje učiteljev Slovenije, imenitno ilustrira vpliv novinarskega poročanja o nasilnih dejanjih na oblikovanje celo strokovnega javnega mnenja.

Pedagogi so zavrgli ves tisti del lastnih načel, ki terjajo (podobno kot od poklicnega sodnika) razumevanje okoliščin pred dokončnim presojanjem ali obsojanjem. Prav zato jim je bilo toliko lažje zavrniti formalni postopek kot nekaj, kar pomeni samo oviro, kadar gre za težke (in zato po njihovem nujne) primere. Formalizem so opredelili kot paternalizem države, saj le-ta od vsakogar zahteva spoštovanje pravil. (Če so jih kršili mladostniki, še ne pomeni, da jih zaradi narave njihove kršitve lahko tudi pedagogi).

Sklicevanje na pravno državo se v današnjih časih sliši skorajda kot obvezna molitev vsakega prizadetega za varstvo lastnih pravic. Zlahka pa zavrzemo to načelo, če se nam zdi, da moremo in moramo obsoditi za dejanja, ki nas posebej prizadenejo. Pri tem nam je prav malo mar, da le redko kje pravna država tako hitro izgubi svoje ime kot prav pri samovoljnem kaznovanju, pri jemanju pravice v svoje roke, pri želji po linču. Če med prebiranjem pisem bralcev še lahko razumemo posamezne klice po naglem sodišču, pa je »pobuda« zoper temeljna načela, ki jo je organiziralo Združenju učiteljev Slovenije, strah zbujujoča.

Podobno velja za oddajo Intelektua *Radia Slovenija*, ki je bila na sporedu marca 2001. V njej se je zbrala skupina politikov in drugih sodelujočih, od katerih so nekateri zahtevali uvedbo smrtno kazni v Sloveniji za pedofile. Anкета, ki so jo med oddajo opravljali med poslušalci, je postregla s presenetljivim (ali res?) rezultatom. Kar 61 odstotkov vprašanih je bilo za smrtno kazen, drugi pa so se zavzemali za težko prisilno delo ali kastracijo.

Pred leti je slovensko javnost razburil dogodek na neki slovenski osnovni šoli, kjer je menda učenec romske narodnosti posilil mlajšo učenko. Večina medijev, razen redkih izjem, je uprizorila linč in mlademu Romu niso pomagala nikakršna opozorila strokovnjakov, da nikogar ne moremo imeti za krivega, dokler mu dejanja ne dokažemo. Ker ni bilo mogoče izvesti klasičnega kazenskega postopka zaradi osumljenčeve starosti, ni še namreč dopolnil 14 let, je takratni šolski minister določil štiri izvedence, dva pravnika, psihologa in pediatra, vse ugledne znanstvenike in praktike. Ti izvedenci so ločeno, ne da bi vedeli za postopke in

ugotovitve drugega, enotno ugotovili, da ni dokazov, da bi bil osumljeni storil očitano kaznivo dejanje. Iz dokumentacije je bilo celo mogoče sklepati, da je storilec nekdo drug, čeprav neznana oseba. Vendar tudi v nekaterih javnih medijih korektno objavljena izvedenska mnenja niso mogla osumljenega razbremeniti javne obsodbe. Še dolgo časa potem so časopisi objavljali članke, ki so napadali šolo, vodstvo in državo nasploh, ker ni ničesar ukrenila zoper krivca.

V *Delu* smo januarja 1998 lahko prebrali tale članek:

UČENKE HODIJO NA WC LE V PARIH

Za to je krivo posilstvo v šolskih sanitarijah februarja lani, po katerem je krivec še vedno v šoli, žrtev pa je zdaj že drugi teden doma. Država spi spanje pravičnega. Šola, šolsko ministrstvo in drugi organi v skoraj letu dni po posilstvu petošolke v šolskih sanitarijah niso poskrbeli za zaščito žrtve pred vsakodnevnim srečevanjem s storilcem v šoli. Ob podpori »Iniciativnega odbora staršev« upajo, da se bo zdaj njihova žalostna zgodba vendarle že razpletla. Zgodba je zares žalostna. Trinajstletni šmihelski šolar iz bližnjega romskega naselja je v šolskih sanitarijah prestregel enajstletno šolarko, jo porinil v eno od stranišč, da je padla na školjko in jo od zadaj posilil.

Kriminalisti so delo opravili zelo temeljito in hitro je bilo ugotovljeno, kdo je tako gnusno pretrgal dekličino otroštvo. Državni tožilec je pojasnil, da le sodišče lahko ugotavlja, kdo je storilec. Vendar je popolnoma jasno, kdo bi lahko kot utemeljeno osumljen sedel na zatožni klopi, če bi bil starejši od 14 let.

Ogorčeni starši so ustanovili Iniciativni odbor za zaščito žrtve posilstva in zbrali več kot tisoč podpisov, s katerim so zahtevali prešolanje posiljevalca. Država z vsemi svojimi institucijami pa še naprej spi spanje pravičnega (Lindič-Dragaš, 1998).

V prispevku se nadaljuje ogorčenje zoper storilca, izvevmo, da je bil ustanovljen iniciativni odbor, ki je zbral tisoč podpisov, kar vse pomeni, da se val sovraštva, ki ga sproži novica o nasilju, še mesece ne pomiri. V tem času se lahko zgodi vse mogoče, lahko izide oprostilna sodba, lahko bi morda našli pravega storilca, pa se razmere za najprimernejšega prvega osumljenca ne bi kaj dosti izboljšale.

V zvezi z omenjeno zadevo ne bi smeli linča pripisovati le novinarjem *Dela* in novinarkam. Prednjačile so *Slovenske novice* in po njih je večina drugih medijev povzela obsodilne komentarje, ki so bremenili romskega šolarja. Takratni urednik oddaje tv Tednik Darko Marin je prav tako začel prispevek z besedilom o posiljevalcu in o nespremenjenih razmerah na osnovni šoli. Avtor pričujoče

raziskave je protestiral in v telefonskem pogovoru je urednik zanikal, da bi bil kdaj izjavil kar koli podobnega. Na srečo so obstajali posnetki, iz katerih je bilo povsem razvidno, da je novinar lagal. Vendar tudi te okoliščine in dejanja ne izbrišejo pečata, ki bo romskega otroka, zdaj že mladeniča, spremljal vse življenje.

2.5. DOKUMENTARNI POSNETKI NASILJA IN GROZE – REALITY TV

Dnevnik je dne 23. januarja 1999 poročal o uredniški politiki ameriških tv-postaj. Pod naslovom »*S tujo nesrečo hranijo gledalce*« (*Dnevnik*, 23. 1. 1999) je objavil podatke o tem, da imajo Američani na malih zaslonih raje nasilje v živo kot pa drage filme, ter dodal še podnaslov »Bolj je krvavo, boljše je«, kar je postal moto urednikov in producentov lokalnih tv-postaj.

V nadaljevanju je povzel zgodbo o mrtvi mladenki, ki si je vbrizgala preveč heroina. Policija premetava stanovanje, na kraj tragedije pridejo njeni starši, kamera lokalne televizije pa vse to neprestano snema.

Prispevek je eden iz vrste prispevkov lokalnih televizij, ki na kraj tragičnih dogodkov vedno pridejo prve. Tako se pogosto dogaja, da sorodniki prej vidijo žrtev na malem zaslonu, kakor jih o dogodku obvesti policija. (ibid: 30)

Reality tv se seli tudi v Evropo. Tako denimo *SAT 1* prikazuje dokumentarne posnetke raznega nasilja v oddaji »Echt – wahr« (»Pristno – resnično«). Novembra 1999 je gledalcem prikazala nasilje v ameriški kaznilnici, kjer sta se spopadli skupini zapornikov in paznikov. Izjemno brutalno pretepanje so prikazali dvakrat zapored, da se gledalcu lahko vsaka podrobnost vtisne v spomin. Naslednji prispevek je bil posvečen dečku, ki je prižgal raketo, kakršne prodajajo za domače ognjemetne zabave. Raketa je nekontrolirano eksplodirala v trenutku, ko jo je prižgal, in ga hudo poškodovala. Televizija je štirikrat v počasnem posnetku ponovila posnetke eksplozije rakete v dečkovi roki. Pri tem nikakor ni šlo za prispevek, ki bi bil podoben slovenskim televizijskim opozorilom o omejevanju uporabe petard v prazničnih novoletnih dneh.

POP TV je podoben koncept izbrala v oddaji, v kateri je bil prikazan napad nevarnih živali. Dokumentarni posnetki, narejeni z video kamero, so prikazali napad bullterierja, ki ga je neuravnovešena lastnica naščuvala na obiskovalko. Posnetke so opremili z opozorilom, da niso primerni za občutljive gledalce.

Tudi *Kanal A* je 24. oktobra 1998 povzel posnetke Reality tv o postopkih mehiške policije. Neznani snemalec je z video kamero posnel racijo policistov, ki so na cesti prijeli domnevnega prekupčevalca z mamili. Postavili so ga v položaj za preiskovanje in naslonili na policijski avtomobil, nato ga je eden od policistov hladnokrvno ustrelil in potem kazal pištolo, ki očitno ni bila osumljenčeva, pa jo je potreboval zaradi sklicevanja na samoobrambo.

Reality tv seveda ni nič drugega kot poskus (zelo uspešen), kako privabiti množice gledalcev tako, da ponudiš kaj novega, šokantnega prav zaradi neponarejenosti oziroma nezaigranosti. Vsi vedo, da se je to v resnici zgodilo. Nesreča, kri in zločin še nikoli niso bili tako blizu.

3. INTERNET

Doslej ni bilo sistema, ki bi vsemu svetu približal, dobesedno na dom prinesel, med drugim tudi vse najhujše mogoče oblike nasilja z obilnim fotografskim gradivom. Internet je prostor, kjer nima meja človeška domišljija, ki se oplaja z nizkotnimi nagoni. Res je, da nekatere strani s prepovedano vsebino preganjajo, včasih celo izsledijo ponudnike pornografskega pedofilskega gradiva. Vendar je res tudi to, da je zakonodaja različno stroga. Poleg tega velja marsikje načelo svobodnega izražanja, ki ima prednost pred morbitno prizadetostjo posameznikov, tudi posebno ranljivih skupin, kakršni sta otroci in mladostniki.

Na internetu ni težko najti strani, katerih avtorji se hvalijo, da gre za vsebine, ki ne bi bile nikjer dovoljene, razen prav tam, kjer jih pravkar beremo. Prav tako niso redke samohvale, da bolj grozljivih, odurnih, odbijajočih, nasilnih ali šokantnih posnetkov ne boste našli na nobeni drugi spletni strani. S podobnimi presežki se hvalijo številni ponudniki, tako da tovrstne vsebine ne zmanjka.

V zvezi z evropsko zakonodajo je treba povedati, da kljub pravni ureditvi v Evropi tako rekoč ni mogoče omejiti posredovanje nasilja evropskim uporabnikom. Ameriški strežniki, ki jih varuje ustavno zagotovljena svoboda izražanja, gostoljubno odpirajo vrata spletnim stranem s skrajno nasilno vsebino in zdi se da evropskim uporabnikom ni mogoče preprečiti odzivanja na tako ponudbo.

Revija *Mladina* je v številki 35 (28. 8. 2000) objavila članek z naslovom »*Rasizem v vsako vas*« (Cerar, 2000). Avtor ugotavlja, da je širjenje rasizma in sovraštva po internetu veliko nevarnejše kot prikazovanje spolnih praks. Navaja primere, ko na spletnih straneh Yahooja objavljajo dražbe, na katerih prodajajo okoli 1200 nacističnih artiklov od kopij esesovskih bodal do naprave za izdelavo plina ciklon B, s katerimi so pobijali Žide v koncentracijskih taboriščih. (ibid: 45)

Nekdanji vodja Ku Klux Klana pa je napravil spletno stran, ki je najimunitnejša med vsemi rasistično naravnanimi stranmi. Ugotovil je, da so stroški internetne reklame minimalni, vsebina pa doseže milijonsko občinstvo. Njegova stran omogoča dostop do najrazličnejše rasistične spletne propagande proti Židom ali črncem. (ibid: 46)

Poleg tega po navedbah avtorja skorajda ni večje skinheadovske spletne strani, ki ne bi omenjala dejavnosti obritoglavcev v Sloveniji. Slovenska skinheadovska spletna

stran pa povečuje generala Leona Rupnika, ker je pač sodeloval z nemškim okupatorjem. (ibid: 46) O skin headovski slovenski spletni strani je grenko satirično pisal tudi Marko Zorko v Sobotni prilogi *Dela* z naslovom »Jaz sem čefur« (Zorko, 2000). Vendar opozorila, najsi bodo napisana v resnem ali satiričnem tonu, države ne zbudijo dovolj, da bi se zamislila in se odzvala na skrajno sovraštvo, ki ga nekateri na sončni strani Alp gojijo do sodržavljanov.

Pri skrajnih oblikah nasilja, si ni mogoče zamisliti takega, ki ga ne bi mogli najti na internetu. Na eni strani gre za izkoriščanje tragičnih svetovnih dogodkov, ko se v spopadih dogajajo nezaslišane okrutnosti. Prikazujejo dokumentarne posnetke mučenja in posilstev, ki so jih izvrševali policisti in vojaki na Vzhodnem Timorju. Ponujajo fotografije, ki so jih posneli ameriški obveščevalci na Kosovem in ki dokazujejo posilstva deklic in otrok. Ruska mreža oskrbuje povpraševalce z dokumentarnimi posnetki posilstev in ubojev otrok, starih od dveh let naprej. O tem so poročali številni svetovni mediji, ko so se med odjemalci znašli ugledni italijanski državljani, skrbni družinski očetje in možje.

Kjer zmanjka dokumentarnega gradiva, gre domnevno za zaigrane prizore nasilja, ki pa po vtisu v ničemer ne ostajajo za dokumentarnimi.

Tudi pri dokumentarnih posnetkih je treba dvomiti, ali gre za sporočanje, ki naj osvesti svetovno javnost, da bi kaj ukrenila zoper nasilje na splošno. Veliko bolj verjetno se zdi, da je to zgolj spretno trženje zla, saj odjemalcev nikoli ne zmanjka.

4. NOVINARSKI KODEKS IN NASILJE V MEDIJIH

4.1. NOVINARSKA KODEKSA IZ LET 1991 IN 2002

Prav kmalu po neodvisnosti Slovenije je bil sprejet kodeks novinarjev Republike Slovenije. Oktobra 2002 pa je bil sprejet novi *Kodeks novinarske etike*, ki je v nekaterih določbah ohlapnejši od prejšnjega. Oba zaslužita kratek sprehod po zapisanem.

Poročanju o nasilni vsebini so bili v prvem kodeksu posredno posvečeni le nekateri člani.

To, kar včasih preberemo ali slišimo od urednikov ali novinarjev, ki zagovarjajo izčrpno poročanje tudi o nasilju, je utegnilo imeti upravičilo v prvem členu kodeksa, kjer je pisalo:

Novinarjeva temeljna obveznost je resnično in neponarejeno obveščanje javnosti (*Kodeks 1991: 1. čl.*).

Če televizija prikazuje nesreče in vojne, se tega ne da olepšati ali očistiti nasilja. To trditev slišimo od odgovornih za stike z javnostjo (*Ona, 2001:19*). Vendar se zdi izgovarjanje na prvi člen ali še bolj očitno prikrievanje želje po prikazovanju nasilja sporno tudi z vidika nekaterih določb kodeksa.

V osmem členu je bilo namreč zapisano:

Novinar varuje človeško osebnost in njegovo intimo pred neupravičnim in senzacionalističnim razkrivanjem v javnosti. Posebno je pozoren, ko poroča o nesrečah, družinskih tragedijah, boleznih, otrocih in mladoletnikih. Kadar obvešča s področja pravosodja, upošteva, da nihče ni kriv, dokler ni pravnomočno obsojen. Nezdružljivo s kodeksom je povečevanje kriminala, terorizma, nasilja in nečlovečnosti.

K temu členu je bila dodana smernica (8.1), ki se nanaša na omembo imen in objavo slik:

Omemba imen in objava slik storilcev in žrtev v poročilih o nesrečah, preiskovalnih in sodnih postopkih načeloma ni upravičena. Vselej je treba razsoditi med interesom javnosti in pravico posameznika.

Določbo prvega člena je treba razumeti kot temeljno določbo, ki govori o načelu resničnosti, podobno kot velja

v kazenskem pravu načelo materialne resnice. Pri upoštevanju tega načela je še vedno mogoče prav različno poročanje, pri čemer resnica nikakor ni izkrivljena, zato je kodeks dodal omejevalne določbe. Senzacionalistično razkrivanje človeške osebnosti in njegove intimne samo po sebi ni neresnično. Je pa praviloma neetično. Prav zato ta člen oži temeljno določbo, da je ne bi kdo razumel kot popolno pooblastilo za opisovanje vsega, kar se je v resnici zgodilo.

Podobno idejo je bilo mogoče najti tudi v smernici kodeksa 8.1. Tudi v njej je omejeno poročanje o dogodkih, ki bi jih sicer v skladu s prvim členom opisali kar se da podrobno.

Novi kodeks iz leta 2002 ni prinesel večje odgovornosti novinarja glede poročanja o nasilju, storilcih in žrtvah. Pravzaprav se je umaknil tržnim zakonitostim. Prejšnjo določbo, ki je govorila o načelni neupravičenosti objav imen in slik storilcev in žrtev pri nesrečah ali v sodnih postopkih, je nadomestilo besedilo, po katerem »mora biti novinar pazljiv pri omembi imen in objavi slik storilcev, žrtev ter njihovih svojcev« (21. točka). Prej bolj natančno besedilo je zamenjala ohlapna določba, ki daje novinarju tudi v kočljivih primerih bolj proste roke,

Prav tako v novem kodeksu (pri tem tudi prejšnji ni bil boljši) zaman iščemo norme, ki bi omejile pretirano predstavljanje nasilja.

Razmere v slovenskem časnikarskem prostoru so pogosto drugačne, kakor jih priporoča kodeks. Od določb se še najbolj spoštuje pravica javnosti do čim boljše informiranosti. Pri tem se ta določba interpretira oziroma v praksi prikraja tako, da je v ta namen dopustno objaviti in prikazati tako rekoč vse, kar po dejanju ostane na voljo novinarski kameri in peresu.

Zanimivo je, da tudi resolucija Sveta Evrope, ki se nanaša na etična načela časnikarstva, ne posveča preveč pozornosti nasilju, čeprav ga ne obide (*Mediji, etika in deontologija*, 1996). Pomembne so uvodne določbe, ki govorijo o tem, da imata obveščanje in komunikacija velik pomen tako za razvoj osebnosti državljanov kot za razvoj družbe. (ibid: 79)

Resolucija v nadaljevanju obravnava »Konfliktne situacije in posebno varstvo«. V teh določbah piše, da se družba občasno srečuje s konfliktnimi in napetimi situacijami, kot so terorizem, zapostavljanje manjšin, sovraštvo do tujcev ali vojna. V takih razmerah imajo občila moralno dolžnost, da varujejo vrednote demokracije, ki spoštuje človekovo dostojanstvo, in iskanje rešitev na mirne načine

in v duhu strpnosti. Zato morajo nasprotovati nasilju in govorici sovraštva in spopada ter zavračati vsakršno kulturno, spolno ali versko zapostavljanje.

Upošteva je posebni vpliv občil – še posebno televizije – na otroke in mlade se je treba izogibati objavljanju oddaj, sporočil ali slik, ki povečujejo nasilje, izkoriščajo spolnost in spolno združitev ali namerno uporabljajo neprimerne govorice. (ibid: 83)

Kar zadeva urejanje nasilja, je očitno, da ga temeljni akti ne morejo prezreti, da pa so določbe izjemno ohlapne. To pomeni, da je uredniška politika povsem svobodna in jo utegne omejiti le kazensko pravo. Kazenskopravna prisila je že sama po sebi neustrezna za urejanje večine človeških razmerij in je zato utemeljeno *ultima ratio*. Vendar je v tem primeru omejena na prizadetost razmeroma dobro opredeljenih pravic do zasebnosti. Seveda pa kazensko pravo nima izdelanih norm, kdaj je nasilje v sredstvih javnega obveščanja tolikšno, da povzroča škodo posamezniku ali da ga celo napeljuje na delinkventno vedenje.

Pozornosti pa je vredna uvodna študija k resoluciji parlamentarne skupščine Sveta Evrope o etiki časnikarstva izpod peresa Manuela Encaba (Encabo, 1993). Avtor piše o tesnem razmerju med informacijo in etiko. Po njegovem mnenju se vsa občila, torej izdajatelji in časnikarji, znajdejo pred moralno odločitvijo življenjskega pomena. Lahko izkoristijo vse svoje znanje in moč, da pregovorijo gledalce in poslušalce, naj se zaupljivo vključijo v njihov oddajnik ali kanal ali pa prebirajo njihov časnik. Lahko pa se v nasprotju s tem odločijo, da jih bodo prepričali s skrbno in nepristransko informacijo in etičnim mnenjem. (ibid: 65)

Zato se izbiranje med informacijo kot sredstvom ali pa nečim, kar je samemu sebi namen, se pravi med javno storitvijo ali blagom, na koncu skrči na izbor med človekom kot sredstvom in človekom kot ciljem. Obravnavanje človeka kot sredstva pa izloča iz dejanja ali namere sleherno moralo. (ibid: 65)

Velikanska moralna odgovornost, ki jo na svojih plečih nosijo občila, nadaljuje Encabo, izvira tudi iz tega, da v večini primerov bralec ali poslušalec odstopanja od resnice v informacijskem procesu ne more popraviti prav zato, ker izvira njegovo vedenje o stvarnosti izključno iz občil. (ibid: 66)

Resničen je tudi očitek, da delujejo občila v skladu s poslovnimi nameni in da si prizadevajo dobiti kar se da veliko prejemnikov. Število poslušalcev, bralcev ali gledalcev je pogosto izraženo v obliki tržnih deležev. To je

točka, na kateri komunikaciji in informaciji grozi, da bosta podlegli poplavi popačenih podob, ki se prenašajo na način, ki spominja na Divji zahod. V bitki zmaga tisti, ki je bolj napadalen in ki prvi strelja. (ibid: 66)

Iz vseh teh razlogov informacije po Encabovem mnenju ne bi smeli obravnavati kot blago. Informacija je temeljna pravica, ki ni lastnina ne občil ne oblasti. Vendar svoboda informacije v občilih ni neomejena. V skladu z resolucijo parlamentarne skupščine Sveta Evrope iz leta 1970 (R 428) je dolžnost tiska in drugih množičnih občil, da opravljajo svoje naloge z občutkom za odgovornost do skupnosti in posameznih občanov. V odgovornost spada tudi spoštovanje človekovega dostojanstva in upoštevanje ranljivosti otrok in mladih, ki bi jih morali obvarovati pred programi, sporočili in podobami z nasilno vsebino.

4.2. POKLICNA MERILA IN NAČELA NOVINARSKE ETIKE V PROGRAMIH RTV SLOVENIJA

Leta 2000 so bila sprejeta *Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija* in ta podrobneje kot kodeks novinarske etike urejajo nekatera področja. Med temeljnimi poglavji so med drugimi – vsestranskost in uravnoteženost sporočanja, spremljanje političnega življenja – merila za pripravo in izvedbo programa, odnosi z državnimi oblastmi, spoštovanje vrednot poslušalcev in gledalcev, posegi v program (cenzura).

Že v uvodnih določbah (*Poklicna merila*, 2000: 14) je v točki 1.8 pod naslovom »Pravičnost« zapisano, da morajo novinarji pri poročanju spoštovati osebno integriteto posameznikov. Široki pojem pravičnosti in varovanja integritete je tako delno prepuščen presoji, ker ni komentarja ali podrobnejšega opisa, delno pa to pomanjkljivost odpravljajo določbe drugih členov, ki predvidevajo konkretnije primere. Tako je primeroma v členu 5.10 pod naslovom »Črna kronika« določeno, da ni dopustno podlegati senzacionalizmu. Poleg tega lahko televizija in radio povzročita pri ljudeh bojazen, da bodo postali žrtve zločinov. (ibid: 40) Sestavljavci pravil so poskušali uravnotežiti stranske učinke poročanja in temeljno novinarjevo delo z določbo, po kateri si je treba prizadevati, da mediji med ljudmi ne bi povzročali neutemeljene panike, prizadevati pa si je treba tudi za to, da bi se ljudje zavedali nevarnosti nasilnih dejanj. Vendar pravica do obveščenosti tudi na tem

področju ne sme ogroziti pravice do zasebnosti. (ibid: 40) V naslednjem členu je zapisano pravilo, o katerem bi lahko brez slabe vesti rekli, da se od vseh pravil, ki se nanašajo na spoštovanje osebne integritete, v javnih medijih najpogosteje krši. Določba 5.10.1.1. namreč govori o tem, da je treba strogo spoštovati načelo, da krivde ni mogoče nikomur naprtiti, dokler ni pravnomočno obsojen.

Določba, ki se nanaša neposredno na nasilje, govori o tem, da ni etično in profesionalno prikazovati nemočne žrtve nasilja, nesreče, bližnje posnetke krvavih obrazov, delov telesa in podobno; takšne prizore je mogoče prikazovati kvečjemu od daleč, brez podrobnosti, ki lahko omogočijo prepoznavo žrtev. (ibid: 41)

Prav tako imajo pravila dva člena, ki govorita o bolečini in trpljenju in o nasilju. Tako opozarjajo novinarje, da je potrebna previdnost pri prikazovanju prizorov mučenja; če pa se že odločijo zanje, jih ni treba po nepotrebem podaljševati. Prizore trpljenja je namreč dopustno uporabiti le tedaj, ko je to nujno, da občinstvo razume pomembnost sporočila. (ibid: 58) Nadalje piše, da v informativnih programih *RTV Slovenija* ni dopustno predvajati nepotrebni prizorov nasilja. Prizore nasilja je treba pokazati, kadar so bistveni del resničnega življenja oziroma dogodka, ki ga predstavljamo v programu. (ibid: 58)

Kaj se da povedati o citiranih členih? Novinarji imajo vsekakor dovolj svobode pri odločanju o količini in vrsti nasilja, ki ga bodo prikazali. Seveda je onkraj moči zapisanih pravil, da bi odmerjala obseg in vsebino prizorov trpljenja, bolečine in nasilja. To je treba izoblikovati s prakso, h kateri pa bi marsikdo moral prispevati svoj delež, na žalost še najmanj gledalci kot uporabniki oziroma potrošniki nasilja. Če gre za sredstva javnega obveščanja, ki morajo prispevati k oblikovanju kulture v kakšnem družbenem okolju, mora biti ta vpliv močnejši od potrošniških zahtev. Pri tem se zavedamo utopičnosti nekaterih predstav, zlasti tiste o omejenem družbenem okolju. V času satelitskega obvladovanja elektronskih komunikacij, ko je človeku (v Sloveniji) za razmeroma malo denarja na voljo več sto televizijskih programov, ki jih ustvarjajo najrazličnejša kulturna in nekulturna okolja po vsem svetu, je iluzija sanjati o samotnem srečnem otoku brez nasilja. Vendar je še vedno mogoče z nacionalnimi mediji, katerih gledanost kljub svetovni ponudbi ni zanemarljiva, spodbujati kulturo nasilja ali pa, nasprotno, ne podlegati senzacionalizmu, ki mu je nasilje eden najpriročnejših spremljevalcev.

Upreti se uredniški politiki, ki zagovarja nasilno vsebino, pomeni hkrati upreti se skušnjavi zagotovljenega lahkega in dobrega zaslužka. Tudi v tem primeru se kaj hitro pokaže, da je pričakovanje iluzorno. Doseči visoko naklado ali gledanost brez nasilne vsebine pomeni namreč vpreči v novinarsko snovanje domišljijo, napor in ustvarjalnost onkraj cenenih, a učinkovitih receptov.

5. MEDIJSKI VARUH

Leta 2000 je bilo nekaj zamisli o varuhu za področje javnega obveščanja.

Jernej Rovšek, eden izmed namestnikov slovenskega varuha človekovih pravic, omenja v svojem članku o medijskem varuhu (Rovšek, 2000), da je Sandra Bašić Hrvatina, raziskovalka na Fakulteti za družbene vede, predlagala ustanovitev tiskovnega sveta, ki bi opravljal vlogo medijskega varuha. Tiskovni svet naj bi sestavljali predstavniki medijske industrije, društev novinarjev in civilne družbe. Po Rovškovem mnenju je pobuda dobra, škoda je le, ker je omejena na ameriški koncept ombudsmana. Njegova vloga bi bila namreč predvsem posredovanje v sporu med novinarjem in urednikom, ko urednik ne bi objavil novinarjevega prispevka. V tem primeru ne bi šlo za pravega »medijskega ombudsmana«, ampak le za institut, v katerem bi se zrcalila interna komercialna politika medija.

Rovšek nadalje poudarja, da imajo mediji veliko dejanske oblasti, zato ni nenavadno, da jih nekateri označujejo za četrto vejo oblasti, poleg zakonodajne, izvršilne in sodne. Vendar je problem drugače. V slovenskih razmerah se pogosto dogaja, da so ljudje popolnoma brez moči v primerih neupravičenih obtožb v medijih ali v primerih poseganja v njihove osebne pravice. Varstvo ustavnih pravic do zasebnosti in do popravka pogosto ni učinkovito. Obtožba, objavljena na prvi strani z velikimi črkami, lahko da človeku neizbrisen pečat. Sodna pot je draga in dolgotrajna. Še posebno so prizadeti socialno ogroženi, ljudje z družbenega obrobja in manjšine (na primer Romi), ki si vsega tega ne morejo privoščiti. (ibid: 6)

Rovškov predlog za »medijskega varuha« je nekoliko drugačen od predloga Hrvatineve. Po njegovem naj bi bilo medijsko varstvo zasnovano tako, da bi medijskega varuha imenoval tiskovni svet, ki bi bil sestavljen iz predstavnikov lastnikov medijev, civilne družbe in združenja novinarjev. Medijski varuh bi raziskoval posamezne kršitve človekovih pravic v medijih. Njegove odločitve bi morali mediji spoštovati in objavljati. Če se z objavo ne bi strinjali, bi se lahko pritožili na tiskovni svet, ki bi o zadevi dokončno odločil. Tako približno deluje medijski ombudsman na Švedskem.

Podobni predlogi so v dokumentih Sveta Evrope. Resolucija št. 1003 (julij 1993) parlamentarne skupščine Sveta Evrope ima sklepno poglavje z naslovom »Etika in sa-

moravnavanje v časnikarstvu« (*Mediji, etika in deontologija*, 1996: 83). V njem lahko preberemo, da je treba zaradi uveljavljanja strogih deontoloških načel ustanoviti organizacije ali mehanizme samonadzora; sestavljali jih bodo izdajatelji, časnikarji, združenja občanov, predstavniki univerzitetnih krogov in sodniki, ki bodo izdelali resolucije o časnikarskem spoštovanju deontoloških predpisov. Take organizacije naj objavljajo raziskave o verodostojnosti v občilih objavljenih informacij, da bomo dobili barometer verodostojnosti, ki bo občane obveščal o etičnosti vsakega občila, uredništva ali časnikarja. (ibid: 83)

6. MEDIJI KOT AVTORITETA

Obveščanje in komunikacija imata velik pomen za razvoj osebnosti državljanov in za razvoj družbe in demokratičnega življenja. Te besede preberemo prve v resoluciji parlamentarne skupščine Sveta Evrope o etičnih načelih časnikaštva (R 1003; 1993) Ali mediji oblikujejo javno mnenje in ali je to prav? Encabo trdi, da njihov poglavitni cilj ni vzgajati javnost in tudi ne oznanjati ali ustvarjati javno mnenje (*Mediji, etika in deontologija*, 1996: 70).

Vendar je težko zanikati, da se neizogibno dogaja prav to. Stanley Cohen piše v delu *States of Denial* med drugim tudi o monopolu, ki ga imajo mediji pri ustvarjanju kulturnega prostora in ustvarjanju predstav o človekovem trpljenju (Cohen, 2001). V poglavju »Images of Suffering« – Podobe trpljenja — govori o televiziji, ki v našo neposredno bližino prinaša trpljenje drugih. Agonija oddaljenih ljudi seže v zavest privilegiranih, udobno in varno spravljenih gledalcev. Ta oddaljenost je dvojna: ni le geografska, čeprav tudi ta »osrečuje«, saj gre za drugi svet, ne za našega, ampak je tudi oddaljenost, ki jo povzroča nepredstavljenost tolikšnega zla, da bi se moglo dogajati nam ali našim bližnjim.

Pri tem gre vsaj za še eno pomembno okoliščino. Oddaljenost preprečuje identifikacijo z žrtvijo. Kadar koli nam mediji približajo kriminal, se na tovrstno sporočilo vselej najprej odzovemo kot potencialne žrtve. Zato ni čudno, da prinašajo ankete javnega mnenja ob senzacionalistično prikazanih zločinih rezultate s prepričljivim zagovorom smrtne kazni ali podobno krutih ukrepov zoper storilce.

Za medije je človekovo trpljenje neizčrpen vir. Zato Cohen tudi naslavlja podpoglavje »Podob trpljenja« z besedami »Kako pomiriti medijsko zver«. Zgodbe, ki jih »zver« predeluje in prikazuje, morajo biti predstavljene v živi, slikoviti in dramatični obliki.

Kaj lahko rečemo o nekaterih zgodovinskih posnetkih človekovega trpljenja, ki jih Cohen imenuje »nepozabne ikone trpljenja«? Mednje spadajo primeroma slika preplašenega otroka z dvignjenimi rokami, v katerega nacist meri s puško; enako tragična je slika, ki je postala simbol vietnamske vojne – golo dekletce, ki ožgano beži pred plameni napalma; prav tako pretresljiva slika, ki je Cohen ne omenja, je antologijski dokumentarni prizor, ko poveljnik vietnamske policije naperi pištolo v glavo mlademu fantu in hip za tem se fant zgrudi ustreljen pred očesom kamere.

Če so ti posnetki veljali za antologijo zla, se jih v današnjih časih spominjajo le tisti, ki se z zgodovino ukvarjajo na poseben način. Površni prerez poznejše dokumentacije nasilja bi potrdil, da se nasilje v medijih stopnjuje tako močno, da bi se vse tisto, kar je včasih veljalo za izjemno in pretresljivo, danes porazgubilo v množici enako krvavih sporočil, slikovnih in tekstovnih, fotografij in filmskih posnetkov.

Manca Košir in Rajko Ranfl (Košir, Ranfl, 1996: 84) ugotavljata, da po nekaterih anketah otroci najraje gledajo akcijske filme, nadaljevanke in grozljivke. Kulturno ozračje in kulturni ambient sta zasičena s kultom nasilja. Uredniki in novinarji prepričujejo nasprotnike predvajanja nasilja, da je to pač nujna posledica dejstva, da je danes toliko več nasilja kot nekdanj.

Ali je mogoče vse te podobe, ki jih mediji vnašajo v zavest gledalcev in poslušalcev, razumeti kot nekaj, kar nam vsiljuje avtoriteta? Nesporno. Pri otrocih je moč zgleda tolikšna, da večino sporočil sprejemajo kot nekaj, kar je vredno posnemanja, zlasti kadar to posnemanje omogoča ali ustvarja premoč nad vrstniki (posnemanje junakov iz filmov, ki se pretepajo t.j. pretepajo druge). Odrasli gledalci oziroma bralci pa sčasoma privzamejo nekatere medije za svoje tako, da se poistovetijo z njihovo pretežno naravnostjo. Tako bi lahko medije razdelili po skupinah. Nekateri imajo zaščitni znak nekakšne domačnosti (*Nedeljski, Jana*), drugi so prepoznavno politično opredeljeni (*Mag, Demokracija, bivša Republika in Slovenec, Družina*), tretji se pretežno posvečajo aktualnemu razmeroma nevtralnemu poročanju o dnevnih dogodkih (*Delo, Dnevnik*), poleg teh pa so še revije in časopisi, ki sodijo k rumenemu tisku (*Slovenske novice, Lady*). (Opisani primeri so nepopolni in so narejeni povsem po občutkih in predstavah avtorja ter tako podvrženi kritiki drugače opazujočih.) Vsak medij se s svojim konceptom dotakne specifičnega dela občinstva, ki so mu tako nekateri od medijev dosti bližji od drugih. Če bralec sprejema večino sporočil ustreznega medija kot vsebino, ki je blizu njegovim stališčem, nazorom in občutkom, potem se bo zgodilo, da bo s skorajda enako naklonjenostjo sprejemal vsa sporočila medija, ki mu je blizu. Ta naklonjenost se sčasoma spremeni v privzemanje stališč in vrednostnih ocen, ki jih objavljajo sredstva javnega obveščanja oziroma pač izbrano sredstvo. Kritična oddaljenost, s katere bi morali zreti na opis dogodkov in pojavov, je s (čustveno) bližino medija vse manjša. Časopis, ki je »moj«, vselej poroča po resnici in ima najustreznejše odgovore na

zapleteno družbeno dogajanje ali na preprostejše konfliktno situacije. Tako se dogaja, da medij postane avtoriteta, brž ko ga sprejmemo kot sebi ustreznega. Ta avtoriteta se kaže tudi v odvisnosti. Kupujemo samo nekatere časopise, nikoli ne kupimo časopisa, ki je po konceptu ali politični naravnosti nasproten našemu dožemanju življenja, in ne gledamo televizijskih kanalov s prepoznavno, bolj enostransko obarvano usmerjenostjo, četudi bi bilo pogosto dobro primerjati različne poglede².

Oddaja Intelektla *Radia Slovenija* je 23. januarja leta 2001 gostila razpravljavce o azilantih in beguncih v Sloveniji. Poleg medicinskega besednjaka, ki so ga uporabljali nekateri udeleženci (begunci kot prenašalci raznih kužnih bolezni) in poudarjene ksenofobične naravnosti (»begunci se v trumah valijo preko Slovenije«), je eden izmed sodelujočih izrecno poudaril, da so prav mediji najbolj prispevali k ustvarjanju prebežnikom sovražne klime v Sloveniji.

Sicer pa je bila slika prav podobna tisti izpred nekaj let, ko je bilo treba v svojo sosesčino sprejeti bodisi narkomane, ki bi se zdravili v komuni, bodisi skupino Romov.

Če torej po Encabovem prepričanju oblikovanje javnega mnenja ni naloga medijev, pa je zagotovo prav to njihov neizogibni stranski učinek. Če se bralci poistovetijo z medijem in ga vzamejo »za svojega«, ni prav nič neobičajno, če večino njegovih stališč privzamejo za svoja pristna prepričanja.

Kaznovanje storilcev kaznivih dejanj in obračunavanje z njimi, kakor ga ponujajo naši mediji, postaneta kaj hitro bralčeva globoko ponotranjena vrednota.

2 Po podatkih Inštituta za raziskovanje medijev Mediana (*Dnevnik*, 19. 1. 2001; *Delo*, 19. 1. 2001) je *Nedeljski dnevnik* eden najbolj branih časopisov. Redno ga prebira približno 476.000 bralcev. Ta številka pomeni četrtino slovenskega prebivalstva in *Nedeljski* je najbolj bran tednik v Sloveniji. Med dnevnikami vodijo *Slovenske novice*, za njimi pa sta *Delo* in *Večer*. *Slovenske novice* redno prebira 300.000 bralcev, kar je dobrih 18 odstotkov prebivalstva. *Delo* se je uvrstilo na drugo mesto z 222.000 bralci, sledi pa *Večer* z 202.000 uporabniki. Med tedniki je za *Nedeljskim Lady*, za njo pa *Jana*. Poenostavljeno bi rekli, da prevladujeta domačnost na eni strani in nasilje in škandali na drugi. Podobno velja za televizijske postaje. Prepričljivo vodi *POP TV*, ki ima več kot 940.000 rednih gledalcev, kar je več kot oba nacionalna programa skupaj (*TV SLO 1* in *2*) sledi pa prvi program *TV Slovenija* z več kot 700.000 gledalci. Inštitut je objavil podobne podatke tudi leto poprej. *Slovenske novice* so objavile podatke raziskave, po katerih so še vedno najbolj bran časopis (pomeni, da imajo rekord že več let). Raziskovalci so obdelali 107 tiskanih medijev, 52 radijskih in 31 televizijskih programov. Tudi to leto so imele več kot 300.000 bralcev. *POP TV* je na vrhu med televizijskimi programi, gledanost pa je podana v odstotkih, in sicer ga spremlja kar 52,5 odstotka anketiranih gledalcev. (*Slovenske novice*, 21. 1. 2000)

7. PRIMERJAVA DELEŽEV NASILJA V OSREDNJIH POROČILIH POP TV IN TV SLO1

S primerjavo deleža nasilja v osrednjih poročilih *POP TV* in *TV SLO 1* smo hoteli ugotoviti, kakšne so razlike v obsegu sporočil, ki prinašajo v gledalčev dom nasilje, kriminal, afere, trpljenje in hujše nesreče.

Za tak prikaz je na voljo več poti. Lahko bi primerjali večji del televizijskega programa in presojali delež filmov, nadaljevank, risank, dokumentarnih posnetkov ali katerih koli oddaj, ki vsebujejo nasilje. Tak prijem bi vsekakor prinesel dovolj celovito podobo nasilja v medijih. Vendar je tak projekt prezahteven za omejene finančne, tehnične in kadrovske zmožnosti. Zato je bilo treba ubrati drugačno pot. Pri domnevi, da osrednja televizijska poročila odsevajo temeljno kulturno politiko uredništva, se zdita merjenje nasilja v tej oddaji in primerjava prav teh oddaj med različnimi programi dovolj ustrezna za kritični pogled.

7.1. METODOLOGIJA

Za tak prijem smo vzeli vzorec 114 osrednjih poročil (»tv-dnevnikov«) v določenem časovnem obdobju (od 7. 2. 2001 do 27. 4. 2001), ne da bi bili pri tem delali selekcijo glede na dnevne dogodke. Šlo je za razmeroma strnjeno obdobje. Vsaka oddaja na enem televizijskem programu je imela za primerjavo enako oddajo istega dne na drugem programu. Tako je bilo mogoče primerjati, kako različno ali podobno predstavljajo televizijske hiše iste dogodke ali kako pomembni se zdijo isti dogodki uredništvom. Tako se je dogajalo, da nekateri niso bili zastopani v obeh poročilih, da so bili predstavljeni z različno dolgimi prispevki, da je bila slikovna ilustracija bistveno drugačna in da so se razlikovali tudi spremni komentarji. Raziskava se je osredotočila na tele kategorije. Ugotavljal se je delež gradiva, ki je imelo očitne znake nasilne vsebine, vsebina, povezana s kaznivimi dejanji, aferami, ki zbuja strah pred kriminalom, in delež poročil, ki so se nanašala na nesreče. Pri tem je bila potrebna precej skrbna presoja, saj poročilo o neki kriminalni dejavnosti samo po sebi ne zbuja nujno strahu pred kriminalom³.

³ Tako je bila novica o Slobodanu Miloševiću uvrščena med nevtralne novice v primeru, ko je televizija govorila le o njegovem bivanju v priporu. V drugem primeru je ista novica dobila oznako kot taka, ki spada med »nasilje v medijih«, ker so jo spremljali arhivski posnetki o demonstracijah in posnetki policije, ki pretepa demonstrante.

Pri vsakih poročilih so bile točno izračunane minute in/ ali sekunde novic, ki so bile označene za nasilne. Njihov delež se je primerjal s sekundami celotnih poročil, rezultat pa je bil nato izračunan na desetinko odstotka natančno.

7.2. REZULTATI

Rezultati so pokazali očitne razlike v uredniški politiki. *POP TV* ima znatno večji delež nasilnih vsebin in vsebin, ki predstavljajo nesreče. Na tabelah so prikazani odstotki takih vsebin glede na celotna poročila. Samo v sedmih primerih od 57 je bil delež nasilnih vsebin večji na *TV SLO 1* kot na *POP TV*. To pomeni, da *POP TV* prekaša *TV SLO 1* v izbranem vzorcu v nasilnih vsebinah kar v 88 odstotkih poročil.

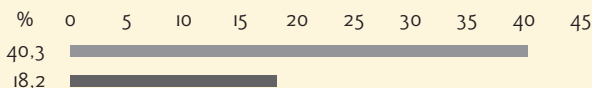
Prav tako so izrazite razlike v deležih. Tako je razlika v količini nasilnih vsebin v poročilih ene in druge televizijske postaje takšna:

41,4 : 14,6
 59,4 : 17,8
 48,1 : 13,4
 40,3 : 0
 37,1 : 0
 60,8 : 11,4
 54,7 : 11,8

Izračun povprečnega deleža nasilnih vsebin v vseh merjenih oddajah znaša za *POP TV* 40,3 %, za *TV SLO 1* pa 18,2 %.

POVPREČNI DELEŽ NASILNIH VSEBIN V POROČILIH

■ *POP TV* IN ■ *TV SLO 1*

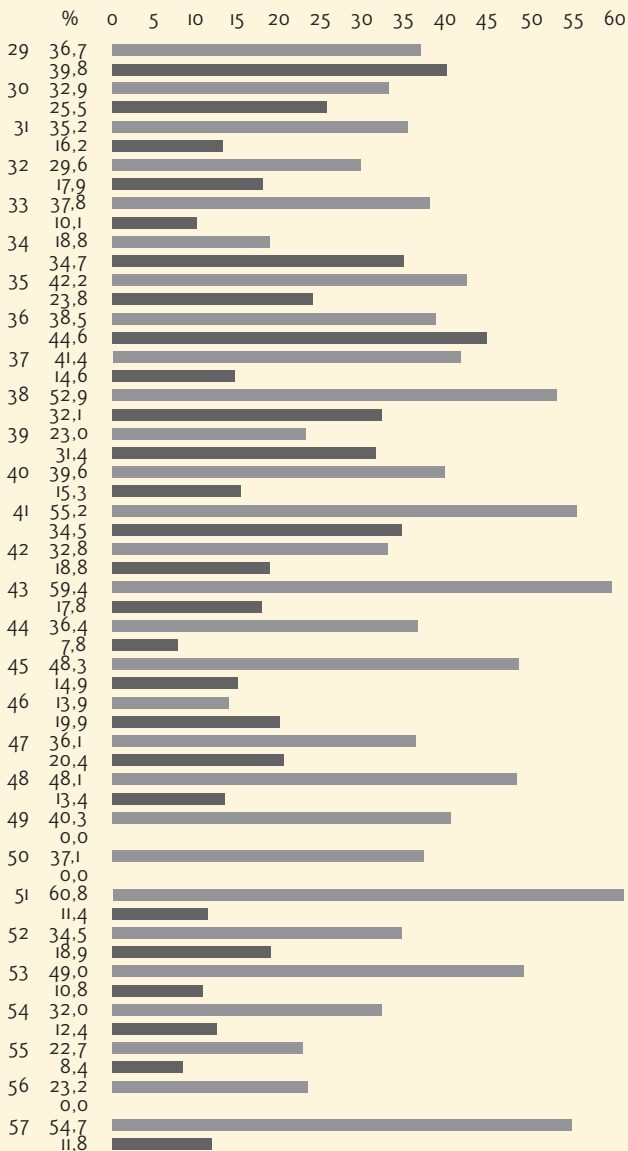

PRIMERJAVA VSEBIN OSREDNJIH POROČIL
GLEDE NA OBSEG NASILJA
(■ POP TV ■ TV SLO 1 OD 1 DO 28)

Svetlejši nizi pomenijo delež nasilja v odstotkih v poročilih POP TV, temnejši pa delež v poročilih TV SLO 1.

(■ POP TV ■ TV SLO 1 OD 29 DO 57)

Svetlejši nizi pomenijo delež nasilja v odstotkih v poročilih POP TV, temnejši pa delež v poročilih TV SLO 1.

8. DELEŽ NASILJA V *Slovenskih novicah*

8.1. METODOLOGIJA

Podobno kot pri presoji televizijskih sporočil so bili izbrani tudi kriteriji za vsebino *Slovenskih novic*. To je osrednji časnik, ki zastopa rumeni tisk, zato se je zdelo dovolj relevantno izbrati časopis, ki je izredno popularen. Po bravnosti je s 300.000 bralci na prvem mestu.

Slovenske novice imajo prilogo, ki je tematsko obarvana in ki ima le izjemoma kakšno novico iz zvrsti kriminala, nasilja ali afer. Zato smo naredili dvojno primerjavo. Delež nasilnih vsebin smo računali dvakrat, prvič upoštevaje prilogo, drugič pa brez nje. Vzorec je obsegal 100 naključno izbranih številki *Slovenskih novic* v letih 1999 in 2000.

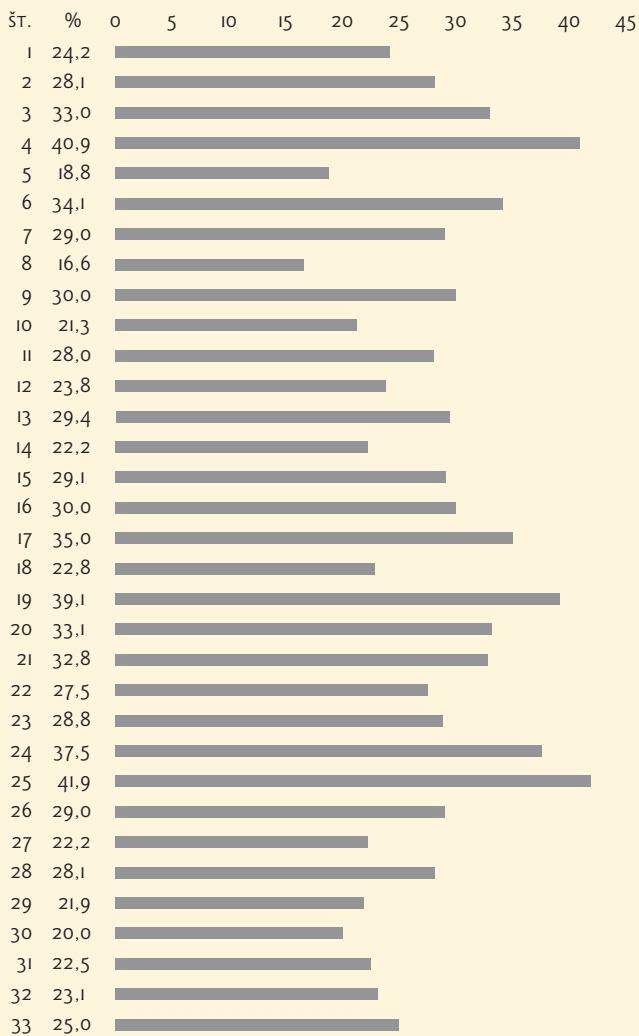
8.2. REZULTATI

Če upoštevamo (v skoraj vseh primerih nevtralnno ali tematsko nenasilno opredeljeno) prilogo, je bil delež nasilnih vsebin v omenjenem vzorcu 19-odstoten

Če priloge ne upoštevamo, pa je bil delež nasilja 26,9-odstoten.

Posamični nizi pomenijo delež (v odstotkih) nasilja v določeni številki *Slovenskih novic*.

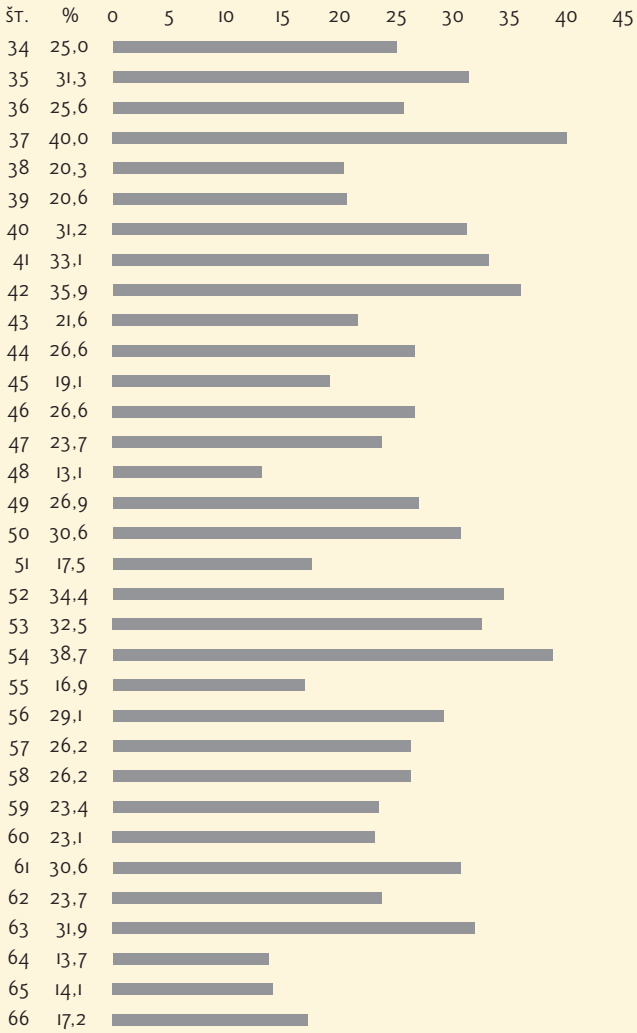
SLOVENSKE NOVICE BREZ PRILOGE
DELEŽ NASILNIH VSEBIN
(OD ŠT. 1 DO ŠT. 33)

Posamični nizi pomenijo delež (v odstotkih) nasilja v določeni številki *Slovenskih novic*.

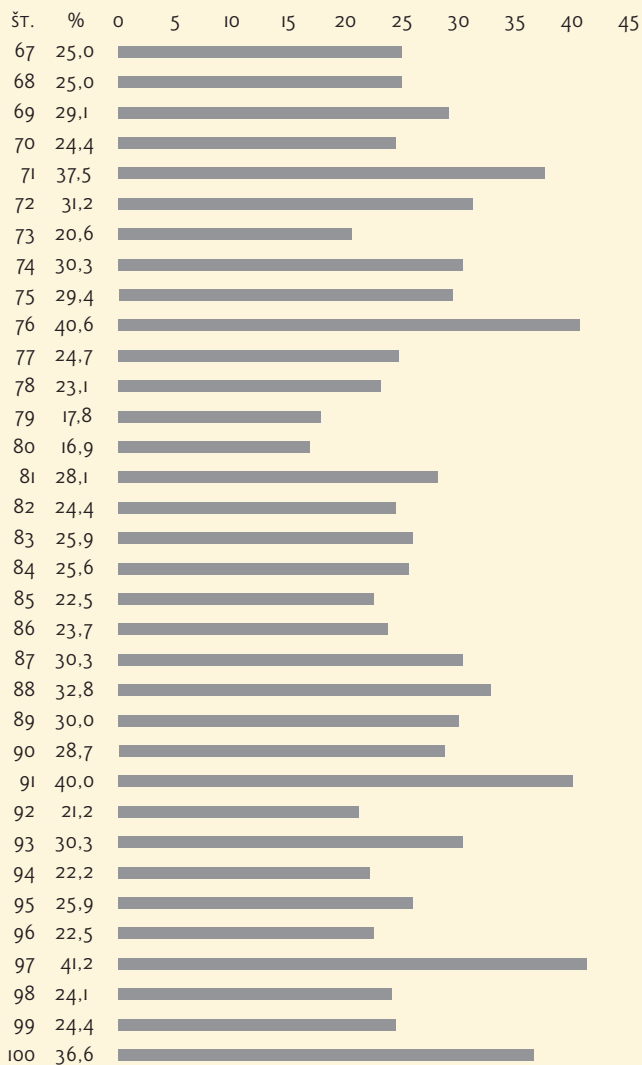

(OD ŠT. 34 DO ŠT. 66)

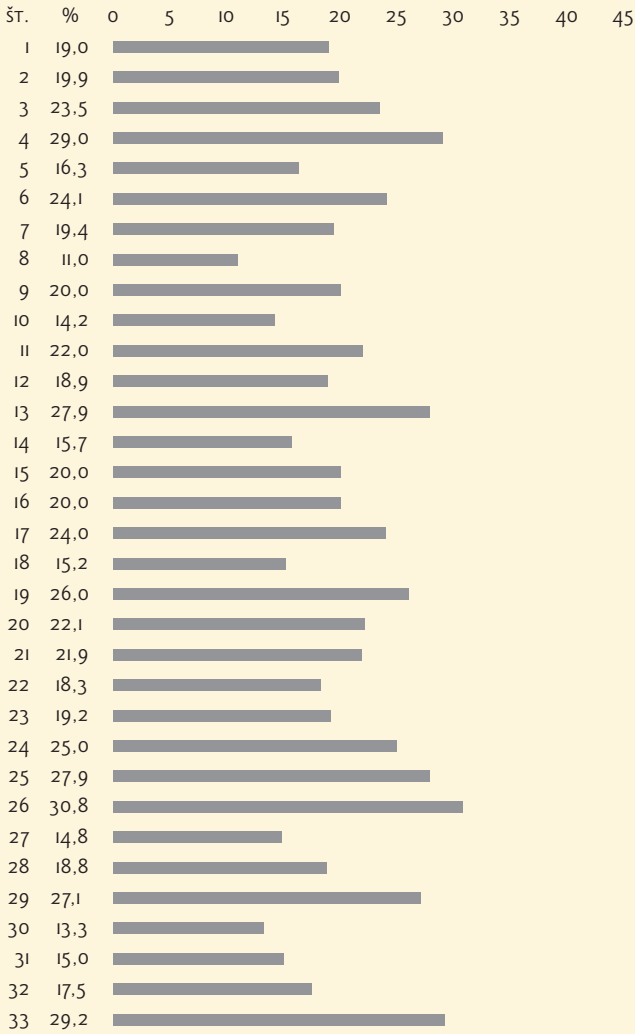
Posamični nizi pomenijo delež (v odstotkih) nasilja v določeni številki Slovenskih novic.

(OD ŠT. 67 DO ŠT. 100)

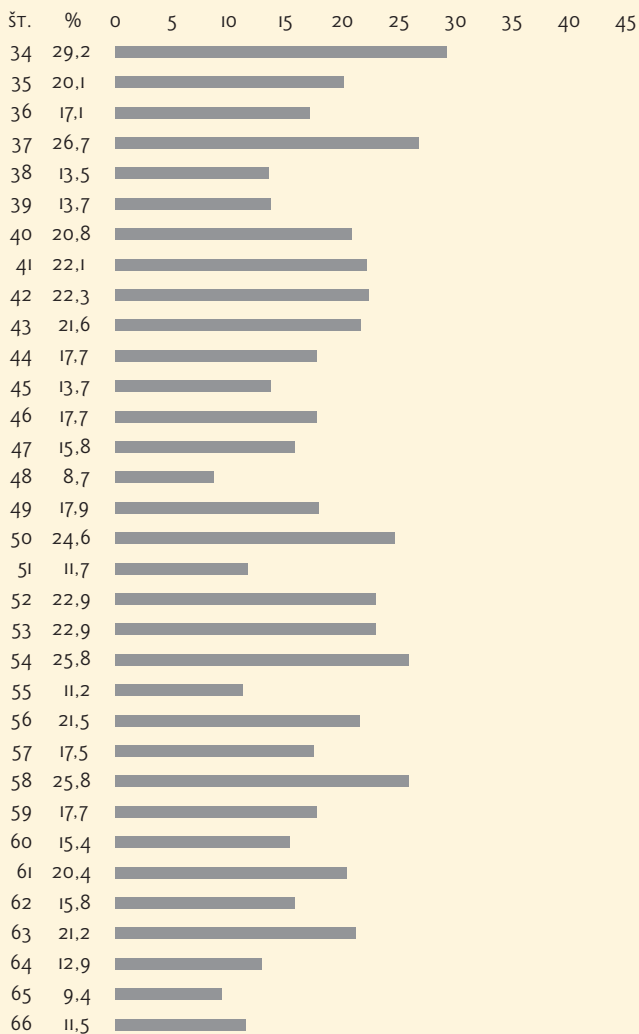
Posamični nizi pomenijo delež (v odstotkih) nasilja v določeni številki *Slovenskih novic*.

SLOVENSKE NOVICE S PRILOGO
DELEŽ NASILNIH VSEBIN
(OD ŠT. 1 DO ŠT. 33)

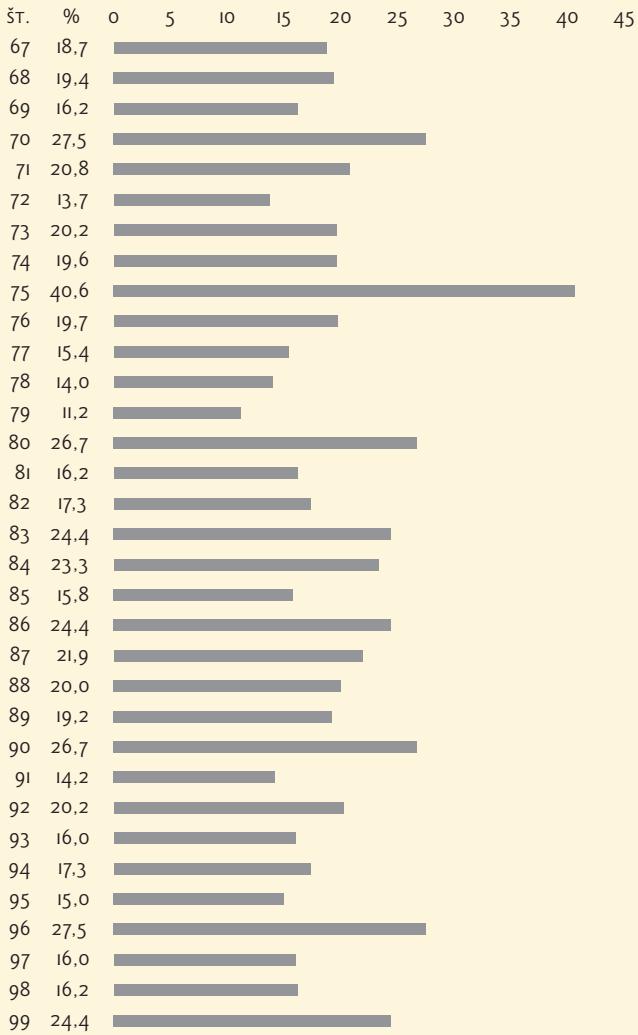
Posamični nizi pomenijo delež (v odstotkih) nasilja v določeni številki Slovenskih novic.

(OD ŠT. 34 DO ŠT. 66)

Posamični nizi pomenijo delež (v odstotkih) nasilja v določeni številki *Slovenskih novic*.

(OD ŠT. 67 DO ŠT. 99)

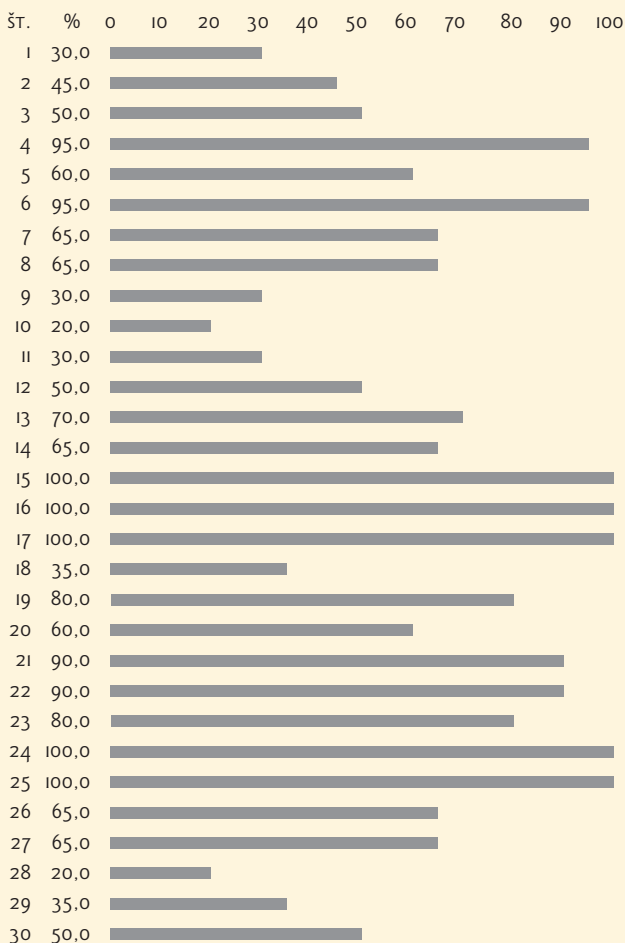
Posamični nizi pomenijo delež (v odstotkih) nasilja v določeni številki Slovenskih novic.

8.3. NASLOVNICE *Slovenskih novic*

Posebnost *Slovenskih novic* so naslovnice, ki so bile deležne še posebne analize.

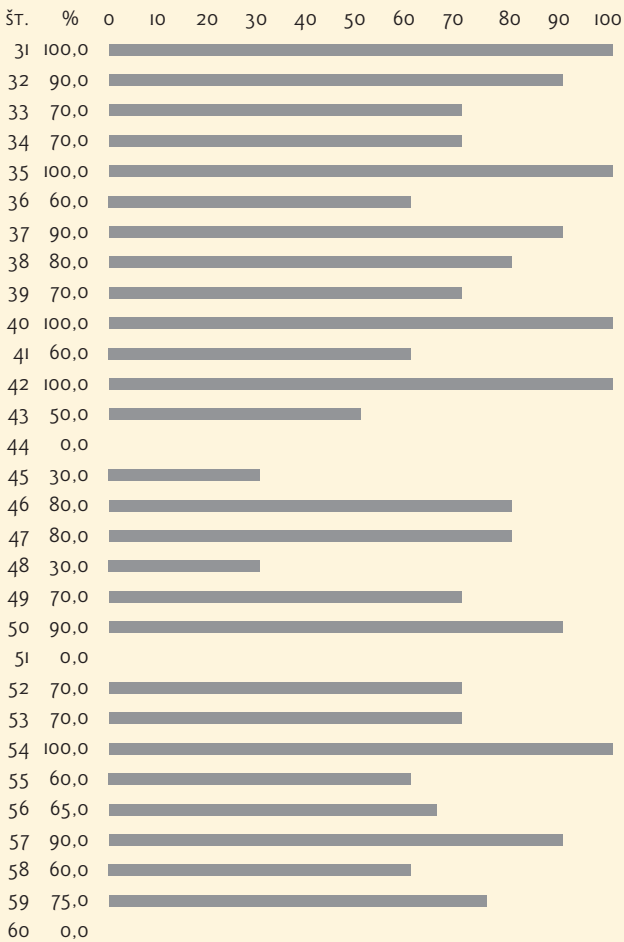
Delež nasilja, kriminala in afer na naslovnih straneh je namreč znašal kar 66,7 odstotkov. Posamični stolpci pomenijo delež nasilja v odstotkih na naslovnici.

NASLOVNICE SLOVENSКИH NOVIC
(OD ŠT. 1 DO ŠT. 30)

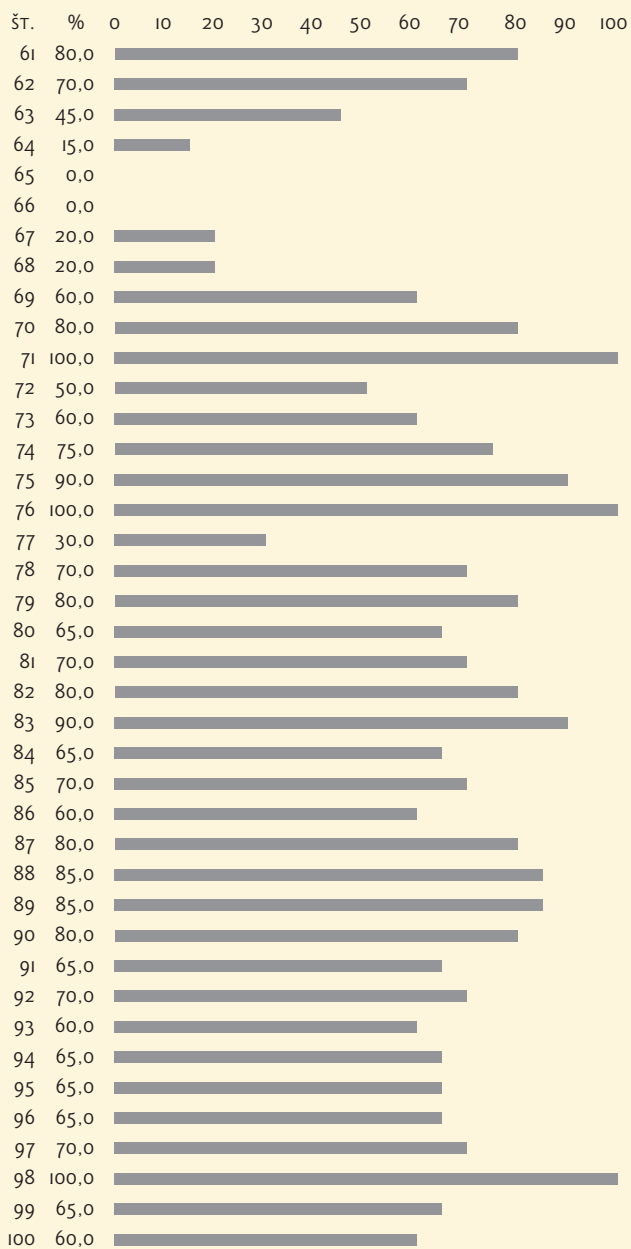
Posamični nizi pomenijo delež nasilja v odstotkih na naslovnici.

(OD ŠT. 31 DO ŠT. 60)

Posamični nizi pomenijo delež nasilja v odstotkih na naslovnici.

(OD ŠT. 61 DO ŠT. 100)

Posamični nizi pomenijo delež nasilja v odstotkih na naslovnici.

V analizi »udarnega besedila« na naslovnica *Slovenskih novic* smo ugotovili, da vsebuje prva rubrika najbolj senzacionalistične naslove, ki naj s »krvavo« vsebino pritegnejo pozornost bralca. Teh je daleč največ, kar 79 oziroma podobno število odstotkov. Beseda »tragedija« je uporabljena kar desetkrat, poleg nje pa pogosteje še naslovi, kot so »grozljivo«, »strašljivo« in »krvavo«. Naslovi v izbranih številkah so bili takšni:

Tragedija (smrt v ognju)
 Tragedija
 Žalostno
 Zaboden (sin izkravel materi v naročju)
 Tragedija
 Živeti (družinska tragedija)
 Ujeti
 Usodno (meningitis, 16-letnik žrtev)
 Siroti (slišala strele, ki so vzeli starše)
 Ljubosumje (Rus je pobesnel in zbil Slovenca)
 Tragedija (najprej ženo, nato še sebe)
 Nesreča (smrt smučarja)
 Hipoteka (goljufija)
 Škandal (politični kriminal)
 Grozljivo (morilec truplo pustil v kadi)
 Pogoreli (iz zubljev rešila otroka)
 Predrzno (tatvina)
 Očitki (kriminal v policiji)
 Vojna (petarde)
 Tragedija (odjeknili strelji, oče in sin mrtva)
 Izkrivljeno (policist zlorabil mladoletnico)
 Do smrti (vojaški čoln povozil plavalko)
 Bolečina (kraj ječi po treh smrtih)
 Masaker (ubil dvanajst ljudi)
 Pokol (spet mesarili volkovi)
 Nočna (policista v rdečo in v nosečnico)
 Spusti (mrzla Soča vzela še četrto življenje)
 Kadavri (tone piščancev usmrajajo lg)
 Šokantno (v kampu povozil spečega)
 Padec (smrt in nesreča v leteči družini)
 Koma (pijana 74-letnica zbila dekletce)
 Laži (kriminal-goljufije)
 Strašljivo (zvezanega so vlekli z avtom)
 Kupčije (kriminal)
 Strašljivo (Soča zahtevala že šesto žrtev)
 Dioksin (inšpektorji strupeno lažejo)

Zamolčano (skrili prevrnjen avtobus šolarjev)
Živci (beseda da besedo, potem zapoje nož)
Tragedija (češka raftarja utonila v Soči)
Meningitis (en otrok se igra, drugi še kritičen)
Smrt (zgodbe je konec)
Bakterija (zvonjenje po toči)
Pogrešan (o Primožu ni nobenih sledi)
Tragedija (oče in hčerka v smrt z motorjem)
Panika (smrtna bakterija udarila še v Celju)
Brez vesti (mučila in okradla sta mamu in očeta)
Afera (sestram trgali, staršem plačali)
Odgovornost (otroke menjajo, zdravnikov ne)
Heroin (bela smrt straši mamilsko obalo)
Illegalci (trgovci z ljudmi končali v zanki)
Tvorba (kako hudo je z Drnovškom)
Strupeno (dioksinske kokoši na naših krožnikih)
Žalost (pred modro lučjo sta bežala v smrt)
Grgar (na dirki se je ubil v breznu)
Tragedija (avtobus s šolarji zapeljal pod vlak)
Razplet (dva roparja ujeta, denar že v banki)
Tragedija (žena v krvi, mož v smrt)
Grozljivo (sredi belega dne pretepena do smrti)
Nasilje (18-letnik mu je zmečkal lobanjo)
Sodišče (Slovenec ostaja v tujem zaporu)
Akcija (bančni roparji v rokah pravice)
Neraziskano (največji vlomi res tonejo v pozabo)
Pretep (pred diskom zbit do smrti)
Oropan (15 ur zvezan v domači hiši)
Eksplozija (betonska toča zasula Šoštanj)
Otroci ulice (iz šolarjev je špricala kri)
Usoda (Nemec z letalom treščil na Pohorje)
Nož (je brat zabodel starejšo sestro?)
Krvavo (morilec iz teme streljal v glavo)
Eksplozija (mina podtaknjena zaradi bogastva)
Grozljivo (za sabo pustil truplo v banji)
Ustreljen (v Kresnički ušel, v Bellevueju ne)
Tragično (mlada zdravnica v smrt s Kukove špice)
Osluševci (na nezavarovanem prehodu štirje mrtvi)
Grozljivo (po smrtnem plesu so kriki parali noč)
Krvavo (umorjenec je iz zaklete hiše)
Predrzneži (šofer s pajdaši oropal štoparja)

V naslednji skupini so naslovi, ki jih je le deset, nami-
gujejo pa na afere, ki imajo včasih tudi znake kaznivih de-
janj. Teh naslovov je 10.

Deložacija
Ločitev
Križa (padli angel)
Zvarki (ponarejanje vin)
Boli (cena zdravil)
Himalaja (11 alpinistov z dolgimi nosovi)
Koprčanko našla rimska tv
Miss (razgaljene prsi burijo London)
Razplet (lovke afere Zavrč segle do Pekinga)
Brskanje (hišna preiskava pri tv – Janezih)

Le petnajst je naslovov, ki imajo nevtralno ali celo vzpod-
budno novico. To se zgodi takrat, kadar na primer kakšen
športni dogodek zasenči vse drugo dogajanje, tudi črno kro-
niko. Pojavijo se tudi novice o dogodkih, ki bi pomenili tra-
gedijo, če se ne bi našel junak, ki jo je preprečil.

Mornarji (vojska rešila brodolomca)
Prodaja nuklearke
Krst (osmi otrok)
Junak (očeta otel ledeni smrti)
Keš (Špela nese zlata jajca)
Nebo (sončni mrk)
Fantastika (šport)
Dobro došao (Balašević v Sloveniji)
Pravljično (sanje postale resničnost)
Podvig (prvič v dvojce s Triglava)
V London (Miss Slovenije)
Rešitelj (fantiča je otel iz ledene vode)

Naslovnice pogosto vsebujejo še dodatna sporočila o
drugih nasilnih dejanjih poleg tistega, ki zasluži največje
črke. Del teh naslovov je že na prvi strani, za glavnim na-
slovom, del njih pa na naslednjih straneh. Tako se pojav-
ljajo tile naslovi:

Posiljena in okrutno ubita pred hčerama
Seks z mladoletnico in še z domačo psico
Brutalna posiljevalca
Pošast – jokavi morilec ubil sto nedolžnih otrok
Posiljeval in moril

Rafali na otroke
Horda specialcev je vdrla v vasico
Razuzdano Ivone našli razmesarjeno in obešeno
Hrvati pobiti z mitraljezi
Posilil vsaj 100 žensk
Poteptali 54 mladih
Učiteljica pritekla gola in dijaka zvalila v seks
Postojnsko orožje za 200 teroristov
Posilil in zadavil
Otroci ubijajo otroke
Sin brezdomec umoril očeta
Slep od ljubosumja pred hčerjo ubil ženo

Med komentarji so nekateri naperjeni zoper pravosodje, ki ravna nepremišljeno blago. Tako je spolnega nasilneža preiskovalni sodnik spustil na prostost, čeprav je novinar opisal njegovo početje: »S prstom ji je šel v nožnico in se z nabreklih penisom drgnil ob njeno telo«. Naslov za omenjeno zgodbo pritegne pozornost, saj mu je urednik namenil 2 centimetra visoki tisk v rdeči barvi.

Tudi naslov »Pogojno za trpinčenje« zbuja v bralcu občutek, da sodišča dosti preblago obravnavajo kriminaliteto. Enako se dogaja z naslovom »Res kazni?«, kjer novinar komentira odločitev sodišča, ki je pedofilu prisodilo dve leti zapora. Po novinarjevih besedah je sodišče spolnemu iztirjencu prisodilo samo dve leti, ker je sicer urejen človek!!! Očitno zgražanje nad pravosodjem se kaže v istem izvodu, ko novinar govori o »barabi v priporu«.

Šokantni opisi nekaterih dejanj spominjajo na že navedene primere poročanja v *Delu*, ko so bili novinarji prisotni na obravnavah zoper storilce nasilnih spolnih dejanj. Pod naslovom »Ruski razparač sekal žrtve pri živem telesu« se nadaljuje besedilo s takšnim opisom: »Odsekal glavo, razparal zgornji del trupa, iztrgal srce in ga položil med nje razširjene noge.«

Naslov »Postojnsko orožje za 200 teroristov« napeljuje bralca k napačnemu sklepu oziroma asociaciji, da je v rešnici neke 200 teroristov, ki so se opremili z ukradenim orožjem. Dejansko gre za prikrojevanje dejstev, saj zgolj količina orožja zadošča za oborožitev ustreznega števila ljudi, nikjer pa ni bilo mogoče najti dokazov o komer koli, ki bi mu bilo orožje namenjeno.

Tudi pri izboru fotografij zagovarjajo reporterji senzacionalizem brez občutka za prizadete in vpletene ali brez pietete do pokojnih. Taka je fotografija matere ob sinovem

truplu in ustrezen naslov »*Strta mati ob sinovem truplu*«. Ob naslovu »*Posiljeval in moril*« je objavljena fotografija krvavega trupla. Zraven reportaže o petardah je časopis objavil fotografijo razmesarjene roke, kakršna je včasih spadala le v učbenike sodne medicine. Poleg novice, da je igralec rugbyja dal ustreliti prijateljico, je kar pet fotografij. Tudi pri nesrečah je po možnosti fotografija trupla, kot v primeru, ko je vojaški čoln povozil plavalko. Če ni mogoče dobiti posnetkov trupel, je treba tudi razbitine prikazati od blizu in iz dovolj groze zbujajočega zornega kota. Tudi naslov »*Razuzdano Ivone našli razmesarjeno in obešeno*« spremljata dve fotografiji. Novico o Hrvatih, pobitih z mitraljezi, ilustrira fotografija lobanje. V konkretnem izvodu *Slovenskih novic* se zdi, da je treba v primeru, ko je glavna novica izjemoma dovolj dobra (prihod pevca Balaševića v Slovenijo), da zasenči kriminaliteto prejšnjega dne, za vsako ceno najti vsaj še eno, ki je slaba ali celo šokantna, in jo po potrebi uvoziti iz tujine. Fotografija trupel spremlja novico z naslovom »*Poteptali 54 mladih*«.

Še v primerih, ki imajo humano noto, kot na primer reportaža o Zdravnikih brez meja, postreže uredništvo s fotografijo otroka brez noge.

Pod naslovom »*Mučila in okradla sta mamu in očeta*« je fotografija obvezanih krvavih staršev. Poročila s Kosova praviloma ne izhajajo brez fotografij trupel. Tri fotografije spremljajo tudi naslov »*Otroci ubijajo otroke*«. Fotografija trupla je ob članku »*Skok iz obupa*«. V članku »*Tempirana bomba s sekiro*« je fotografija ljudi in okrvavljenih nožev. Fotografija trupla s posnetkom od blizu je priložena reportaži z naslovom »*Vectra – krsta za tri*«. Pri nesreči avtobusa s šolarji, ki je zapeljal pod vlak, je fotografija ranjenih otrok in pokritih otroških trupel. Prav tako se reporter ni hotel izogniti krvi, ko je fotografiral okrvavljena tla podhoda, kjer se je zgodil umor (»*18-letnik mu je zmečkal lobanjo*«). Ob članku »*Posilstvo na 26 minut*« je uredništvo objavilo še fotografijo žrtve. Zapis o truplih novorojenčkov v hladilniku prav tako spremlja fotografija, v istem izvodu pa se na naslovnici tudi niso hoteli izogniti fotografiji trupla in krvi po smrtni nesreči z motorjem. »*Mučilnico v kleti*« ilustrirata dve fotografiji. Tudi obrezovanje žensk v Afriki ni brez slikovnega gradiva. Nekateri posnetki so še zlasti neprimerni – ob zapisu »*Morilec iz teme streljal v glavo*« je fotografija trupla – okrvavljene glave v perspektivi *close up*. V istem izvodu pa sta še dve fotografiji krvi na steni.

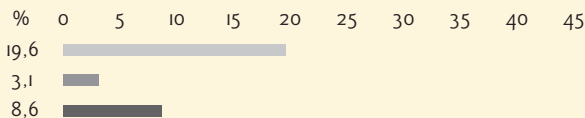
Praksa *Slovenskih novic* je tudi ta, da objavljajo s slikovnim gradivom grozljive umore in podobna nasilna dejanja, ki so se zgodila kje v tujini. Take novice so z vidika naklade vselej dobrodošle, še zlasti pa takrat, kadar je domačega kriminala premalo za senzacionalistično pisanje.

8.4. PRIMERJAVA DELEŽEV NASILJA V *Slovenskih novicah*, *Delu* IN *Dnevniku*

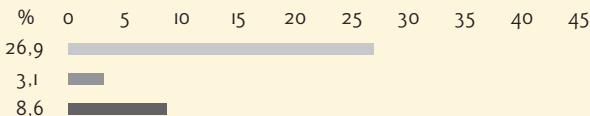
Če primerjamo obseg novic z ustrežno vsebino pri *Slovenskih novicah* in pri *Delu*, dobimo pri *Delu* po naključnem izboru 3,1-odstoten delež, medtem ko znaša pri *Slovenskih novicah* le-ta v povprečju kar med petino in četrtno vsega zapisa. To statistično med drugim pomeni, da je delež nasilja v *Slovenskih novicah* sedemkrat do osemkrat večji kot v *Delu*, ki ima sicer prav tako redno dnevno rubriko »Črna kronika«.

Podobno naključna meritev pri *Dnevniku* pokaže nekoliko drugačen rezultat, in sicer 8,6 odstotka nasilne vsebine (z aferami, ki imajo znake kriminalnega vedenja, in nesrečami vred), tako da da primerjava teh treh dnevnikov časopisov takšne grafe.

DELEŽ NASILJA V SLOVENSKIH NOVICAH ■ (S PRILOGO),
DELU ■ IN DNEVNIKU ■

DELEŽ NASILJA V SLOVENSKIH NOVICAH ■ (BREZ PRILOGE),
DELU ■ IN DNEVNIKU ■

V izbranih primerih gre za naključni izvod *Dela* in *Dnevnika* in za primerjavo med njima in povprečjem 100 naključnih izvodov *Slovenskih novic*, enkrat s priložo in drugič brez nje.

9. SKLEP

Obilje nasilja, s katerim je postregla raziskava, utegne brž napeljati na misel o potrebni cenzuri. Celotna država, ki jih upravičeno in z neprikritim zavidanjem štejejo za najrazvitejše z vidika demokracije in spoštovanja človekovih pravic, so pred časom uporabljale cenzuro, ki se je nanašala izključno na nasilje. Švedska, znana po svobodnem obravnavanju spolnosti, je na primer prepovedala prikazovanje filma *Bonnie in Clyde* zaradi nasilja. Očitno so ugotovili, da je prikazovanje erotične ali pornografske vsebine bistveno manj škodljivo za državljane kot nasilje.

Ideje o nekakšnih vrstah elektronske cenzure zgrešijo bistvo. Zagovorniki tako imenovanega »V-čipa« (violence-chip) sodijo, da bi s tako tehnološko rešitvijo preprečili gledanje nasilnih prizorov ali oddaj otrokom in mladostnikom. Pri tem pozabljajo, da se obseg nasilja s tem prav nič ne zmanjšuje, le potencialni uporabniki pripadajo pač drugim starostnim skupinam. Prav tako zanemarjajo dejstvo, da utegne nasilje enako močno škodovati odraslim kot otrokom, le da na drugačen način. Izkušnje otrok so šokantne, nekaterih prizorov ne morejo razumsko predelati kot fiktivnih, lahko jih tlačijo more, lahko postanejo agresivni do vrstnikov in podobno. Odrasli pa imajo veliko več moči in se na nasilje odzovejo z neprimerno večjim nasiljem kot otroci. Poudarjene slike terorističnih napadov in njihovih posledic lahko v odraslih, ki imajo v rokah vzvode družbene moči, sprožijo neustavljivo željo po maščevanju.

Omejevanje dostopa do informacij z nasilno vsebino je v današnjem svetu, ki je prepreden z najrazličnejšimi elektronskimi sistemi in mrežami, videti nemogoče. Smiselno je videti ustvarjanje kulture, ki bo znala razlikovati med dobrim in slabim, če uporabimo to nekoliko patetično primer. Oblikovanje takšnega kulturnega in civilizacijskega okolja ni kratkoročen projekt, marveč traja leta in desetletja. Na tej poti je vse preveč konfliktnih interesov, da bi jo zlahka prehodili. Tisto, kar utegne ustvarjati manj nasilno okolje, bo prav gotovo zmanjšalo dobiček nekaterim korporacijam, televizijskim in časopisnim hišam pa še komu. Ali je sklicevanje na demokracijo in na tržne mehanizme vselej najvišje načelo? Vsekakor morajo biti meje. Nekaterih se država zaveda in ureja zakone tako, da ljudska volja ne more odločati na primer o davčnih zadevah, saj bi vsi najraje imeli državo brez davkov. Ali v

času sklicevanja na Evropo (kar ni nič manj patetično kot sklicevanje na dobro in zlo) in na mehanizme razvite demokracije res lahko ponudimo potrošnikom vse, kar gre dobro v promet? In če obrnemo vprašanje – ali je dopustno prepovedovati ali omejevati prosti pretok dobrin, kakršne so v našem primeru informacije o nasilju? Ali taka omejitev ne nasprotuje najbolj temeljnim pravicam svobodnega dostopa do informacij? Predvsem pa prepuščamo potrošnikom samim, da izbirajo, kaj jim ustreza. Vsakdo se lahko izogne nasilju, ali vsaj večini tega, če ne gleda nekaterih oddaj ali če ne bere nekaterih časopisov. Vendar se je pokazalo, in to prepričljivo, da državljani najbolj povprašujejo prav po tej vsebini in mediji so v tej vlogi le vestni služabniki občinstva. Prinesejo vse, kar bralce razveseljuje.

To je seveda ena plat medalje. Če bi hoteli nekoliko pretiravati, bi lahko rekli, da tudi droge razveseljujejo veliki del občinstva. Če bi bile splošno dosegljive, bi se poraba gotovo povečala, z njo pa tudi slabe posledice njihovega učinkovanja. Ali je lahko podobna izkušnja boj proti alkoholizmu, ki je zadnje čase na Slovenskem spet bolj v ospredju? Referendum o pitju bi prinesel prepričljive rezultate v korist svobodne izbire potrošnikov.

Z nasiljem je podobno. Medijske hiše imajo vrsto različno prepričljivih pojasnil. Ponujajo to, kar si bralci in gledalci želijo, tako rekoč zahtevajo v imenu pravice do obveščенosti. Poleg tega prikazujejo resnico, golo resnico z vsemi odtenki, in za to, da je taka, kakršna pač je, niso krivi mediji. Prav nasprotno, prav je, da ljudje natančno zvedo, kaj se dogaja. Ni težko dokazati, kako pravilne so take odločitve, saj občinstvo nagrajuje medije z izvrstnimi *ratingi*. Več je resnice (nasilja), večja je gledanost oddaj. Vendar naloga in poslanstvo medijev nista le to, da po najboljših močeh strežejo željam potrošnikov. Enako močno bi se morali zavedati svojega vpliva na javno mnenje in prispevati k oblikovanju splošne kulture. Ta naloga pa je težka in zlasti na kratek rok ne posebno donosna.

Zdi se, da nasilje deluje kot radioaktivnost. Sprva neopazno, ko pa začutimo učinke, so posledice lahko že hude. Kaj storiti, da bi se ubranili skušnjavi, kakor koli preveč moralizirajoče že komu zvenijo taka vprašanja? Ali gre pri boju zoper nasilje za željo po puritanski družbi, ki bo strasti samo potlačevala, da bodo v kakšni drugi obliki planile na dan z nič manjšo razdiralnostjo? Tudi to je mogoče, vendar ni tisto, za kar bi se kazalo zavzemati.

Nekaj smisla je morda v strokovnih telesih, ki bi jih morale imeti televizijske in časopisne hiše in ki bi se ukvarjala s problemom predstavljanja in trženja nasilja v javnih medijih. Ta telesa bi morala obravnavati nasilje kot načelni problem in se opredeliti za določeno politiko. Poleg tega nikakor ne bi zmanjkalo dela pri obravnavanju konkretnih primerov. Številne diskusije so znane iz nedavnega obdobja balkanske vojne, ko so bile nejasne meje dokumentarnega prikazovanja krvi in trupel. Na eni strani je šlo za obveščanje o grozotah, kar naj bi pripomoglo k ustreznim odzivom tistih, ki bi lahko preprečili ali omejili spopade, po drugi strani pa gotovo za prevlado senzacionalizma.

V razprave o mestu nasilja v javnem prostoru bi se prav tako morale vključevati institucije, ki so kakor koli povezane z mediji ali s kriminalitetno politiko, od znanstvenih ustanov do poklicnih ali strokovnih združenj. Na tej poti in v negotovosti, da sploh kdo želi hoditi po njej, je pričakovati vrsto odporov.

VIRI

»Nedeljski še naprej prvi v Sloveniji«, *Dnevnik*, 19. januar 2001.

»Podpora ukrepom ob nasilju«, *Delo*, 11. april 2000.

»S tujo nesrečo hranijo gledalce«, *Dnevnik*, 23. januar 1999.

»Slovenci v stiku z občili več kot šest ur na dan«, *Delo*, 19. januar 2001.

BOŠTJAN VIDEMŠEK

»Gorenjski bes in mir«, *Delo*, 8. april 2000, Sobotna priloga.

BROWN, MELANIE

1996. »The Portrayal of Violence in the Media: Impacts and Implications for Policy«. *Trends and Issues in Crime & Criminal Policy* 55.

CERAR, GREGOR

»Rasizem v vsako vas«, *Mladina*, 28. februar 2000.

COHEN, STANLEY

2001. *States of Denial*. Cambridge: Polity Press.

DAMJAN SLABE

»Brez ekrana že dva milijona Nemcev«, *Delo*, 7. april 2000.

DAVIDSON

1997;1; <<http://www.mobar.net/press/>>

ENCABO, MANUEL NUNEZ

1996. Časnikarska etika. V *Mediji, etika in deontologija*, ur. Marjan Sedmak, 63–78. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Federal Trade Commission Report. (www.ftc.gov/opa/2000/09/youthviol.htm).

FREEDMAN, JONATHAN

1994. »Viewing Television Violence Does Not Make People More Aggressive«. *Hofstra Law Review* 22: 879–884.

GRAEF, ROGER

1992. »Reflections on the Role of the Media in the English Criminal Justice System«. V *Restorative Justice on Trial: Pitfalls and Potentials of Victim-Offender Mediation - International Research Perspectives*, ur. Heinz Messmer in Hans-Uwe Otto. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

HORVAT, TINA

»Kdo nas duhovno posiljuje?«, *Ona*, 27. marec 2001.

IGOR KRŠINAR

»Novice so na vrhu«, *Slovenske novice*, 21. januar 2000.

IVA ROPAC

»Očeta zarsbeli prsti, ko je imela hči osem let«, *Delo*, 31. marec 2000.

»Spolna vzgoja«, *Delo*, 19. junij 2001.

JERNEJ ROVŠEK

»Medijski varuh? Zakaj pa ne!«, *Delo*, 2. september 2000, Sobotna priloga.

Justice Quarterly; 2000/4.

Kodeks novinarjev republike Slovenije; 1991.

Kodeks novinarske etike novinarjev Slovenije; 2002.

KOŠIR, MANCA, RAJKO RANFL

1996. *Vzgoja za medije*. Ljubljana: DZS.

MARKO ZORKO

»Jaz sem čefur«, *Delo*, 9. september 2000, Sobotna priloga.

MC MASTERS, P.

Pinning a label on violence in media; <<http://www.freedomforum.org>> 23. 6. 2000.

Mediascope National Television Violence Study; 1994–95; <<http://www.media-awareness.ca>>

MOJCA GRUŠOVNIK

»V očimovi postelji izgubljena mladost«, *Nedeljski dnevnik*, 6. maj 2001.

MÜELLER, LEA-EVA

»Človeški stvar – napaka narave«, *Ona*, 4. april 2000.

NINA GRABNAR

»Nadlegoval mladoletno hčerko«, *Dnevnik*, 28. oktober 2000.

OLGA CVETEK

»Deklica morala brisati plenico, s katero jo je oče brisal po izlivu«, *Delo*, 28. oktober 2000.

»Gnusna očetova šala«, *Delo*, 5. april 2000.

»Ima obsojeni dvajsetletnik res kamen namesto srca?«, *Delo*, 26. januar 2000.

»Sedem let zapora dedku, ki je šest let zlorabljal vnukinjno«, *Delo*, 17. september 1998.

»Seks s klofutami«, *Delo*, 31. maj 2002.

»Šest let trpljenja za domačimi zidovi«, *Delo*, 20. maj 2002.

PETERSIK, T.

Media Violence and Media Influence; <<http://www.ripon.edu>>

POTTER, JAMES W.

1999. *On Media Violence*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

PRIMOŽ ŠKERL

»Spolnemu iztirjencu 6 let in 10 mesecev«, *Delo*, 5. julij 2002.

ROWELL HUESMANN R., MOISE, JESSICA

Media Violence: A Demonstrated Public Health Threat to Children; <<http://www.adbusters.org/mediaviolence.html>>

RTV Slovenija. 2000. *Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija*. Ljubljana: RTV Slovenija.

SEDMAK, MARJAN, UR.

1996. *Mediji, etika in deontologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Some Things You Should Know About Media Violence and Media Literacy; 2001. <<http://www.aap.org/advocacy/childhealthmonth/media.htm>>

ŠELIH, MOJCA

»Pozdravljena, Ona«, *Ona*, 4. april 2000.

STONE HOČEVAR

»Pred sodnike 1700 skrbnih očkov«, *Delo*, 29. september 2000.

Violence in the Media; <<http://www.medialit.org/Violence/indexviol.htm>>

Violence on Television Initiative; <<http://www.duke.edu>>.

WILKINSON, JEFFREY S. IN JAMES E. FLETCHER

1995. »Bloody News and Vulnerable Populations: An Ethical Question«, *Journal of Mass Media Ethics* 10, št. 3.

<<http://www.aic.gov.au>>

ZDENKA LINDIČ-DRAGAŠ

»Učenke hodijo na wc le v parih«, *Delo*, 14. januar 1998.

